

8: 1 2009  
1749 к

СЕРІК  
АҚСҮҢҚАРУҒЫ  
Қызыларай





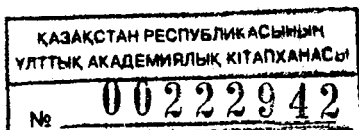
СЕРІК  
АҚСҰҢҚАРУҰЛЫ  
Қызыларай

ЖЫР КІТАБЫ



АЛМАТЫ  
«ЖАЛЫН»  
1990

ББК 84Қаз7—5  
А 37



**Ақсұңқарұлы С.**

А 37 Қызыларай: Өлеңдер мен поэма.— Алматы: Жалын, 1990.— 144 бет.

ISBN 5-610-00552-3

Ақынның үшінші жинағына енген өлеңдері балалық, жастық шақтың әр алуан қызықты оқиға, көңілді көріністеріне толы.

Автордың туған колхозының өмірінен алынып жазылған «Қызыларай колхозының баласы» және тарихи тақырыпқа арналған «Клеопатра» поэмаларынан жаңалық лебі еседі.

Әлем әдебиетінен нәр алумен бірге ұлттық уызға жарығандықтың айқын нышаны бар.

А 4702250202—66  
408(05)90

~~102365~~

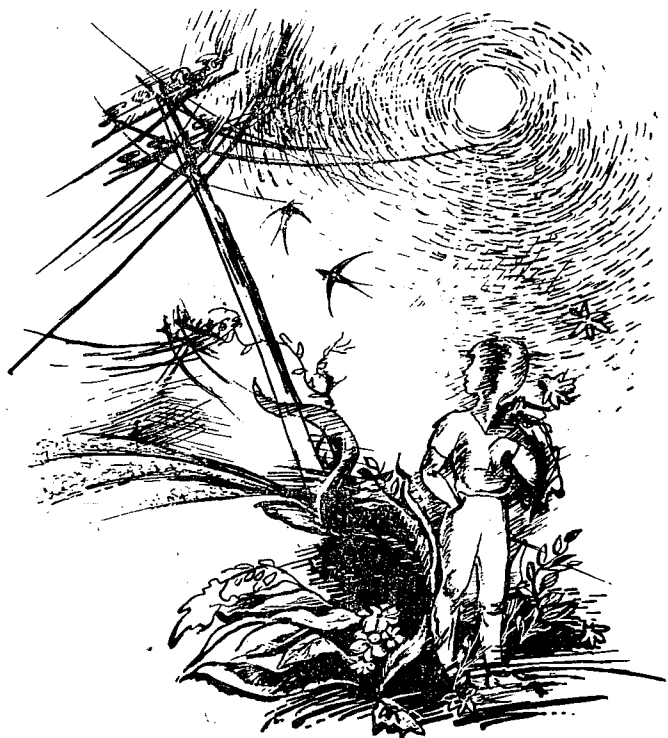
ББК 84Қаз7—5

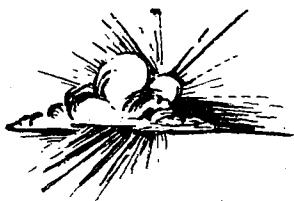
ISBN 5-610-00552-3

© «Жалын» баспасы, 1990



# Автопортрет





\* \* \*

*Дадим шар земной детям,  
дадим хоть на день...*

Н. Хикмет.

Балалар! Балақандарым!  
Балацандарым!  
Асылып менің мойныма,  
кіріндер, қане, қойныма!

Балшық... шалшықта сенделме,  
егерде менің келсе әлім —  
Хикмет құсап — сендерге  
сыйлар ем бүкіл Жер шарын!

Тәңірге жақпай талғамым,  
күйкі шал сонда күйінді.  
Жер шарын сыйлай алмадым...  
Алындар, енді үйімді!

Ғалияны іштен тындырып,  
ойнандар шулап, шыңғырып,  
кілемнің жібін сым қылып,  
мебельдің бәрін сындырып!

Қиқулап салшы гөй-гөйді,  
Отанның өндірі — Олжасы!  
Ерке бол! Тентек бол, мейлі!  
Тек қана —

жетім болмашы...

## ПУШКИНМЕН КЕЗДЕСУ

Тарқамаған балалықтың базары  
Муза келіп ала берген мазаны  
Сәби едім. Сәби шерін қозғасын.

Өлеңменен ерте есейдім өз басым.  
Александр жырларынан: азалы  
адамзаттың көрдім ащы көз жасын.

Оранып ап қыста... жылы көрпеге,  
бала тәнім отты ойлардан өртеле,  
жаттым жылап көңілден бір күй кетіп.

Балалықты даналық кеп — күйретіп:  
Ақын қаны тамған мұңды өлкеге  
Муза мені алып кетті сүйретіп!

Көз алдымда зулап өтіп бар кескін  
Қиялымда қыршынымда-ақ қан кештім.  
Менің досым — досы барлық Пушкиннің.

Менің досым — қасы барлық Дантестің!

\* \* \*

Өз-өзінен болып алған басқа адам —  
онда менің жасым оннан аспаған.  
Абырой боп, аудандағы газетте  
Өлеңдерім өңін аша бастаған.

— Ойрантаудай жер жәннаты жоқ! — дейді.  
Оған қандай жүрек жұтқан беттейді?  
Осыны айтқан Төкен дейтін қойшы ағам,  
аусар ағам... көз алдымнан кетпейді.

Жасым кіші. Таласуға хақым жоқ.  
Үндей алмай отырамын пақыр боп.  
Қызып алса әлгі қойшы (таң қалам)  
бір-ақ сәтте шыға келед ақын боп!

Ой тұсауын ертегімен кестірем,  
Керуен тартқан бір аңыз бар ескіден:  
Ойрантаудың етегіне келгендер  
ақын болып кетеді деп естігем...

Тауын айтса сайрайды-ау кеп тіл-көмей!  
Қабағын да түйіп алған... «Күл» — демей...  
— Ойрантау!— деп бастайды да өлеңін  
Қырсық шалып... отырады үндемей!

Біздер кімбіз? Оған қалай күлеміз?  
Ыдыс-аяқ сынбаса деп тілеңіз:  
«Қой ұрлайтын Өміржандар секілді  
ой ұрлайтын ақындар бар... Білеміз!» —

дейтін сол бір. Ойрантаудың өрені  
ылғи мені жұмбақ ойға бөледі.  
Тірі пенде естімеген қанығып  
қандай екен, шіркін, соның өлеңі?

Қызыларай, есінде ме сол ақын?  
Шежіреңе қалдырмады ол атын.  
Ойрантау деп өлең жазған ең алғаш  
Мен емеспін. Сол бір қойшың болатын!



*КҮН АСТЫНДАҒЫ КҮНЕКЕЙ  
ҚЫЗ ТУРАЛЫ БАЛЛАДА*

1973 еді.

У-шу бала едік ұшқалақ.

Алматы барсаң — кеткісіз еді,

арбайтын еді ұстап ап!

Жалындап жүрген жас ақын едік

Жаңа өскен өрім талдардай,

Бас қоссақ — жырға басатын едік

Қымызға тойған шалдардай!

Өлеңнен алып дәру-жанына —

сезімнен, ойдан су жаңа —

ару-шаһардың арулары да

арбалды біздің Музаға.

Таң-сұлу көрсек таласып-талып

думанға еріп сүйрелдік.

Ай-сұлулардан адасып қалып,

алдауды біз де үйрендік...

Парызын елдің бір өтейміз деп

арманға жүрдік арбала.

«Күн астындағы Күнекей қыз!» — деп

сарнайтын еді сары бала...

Басқа өлең ауызға алусыз қалды —

ертектен Пегас желіп кеп.

Аңызда жүрген ару қыздарды

жырлайды ел соған еліктеп!

Керімсал нұрды айт келбетіндегі,

Кейін ол бөтен күйге енді:

Күнекейге емес... Жер бетіндегі

басқа бір қызға үйленді!

Ару деп пе еді арбала құлап?  
Түн өтті... Бір-ақ күн өтті:  
«Күнекей қыз!» — деп сары бала, бірақ,  
Сарнауын, тіпті үдетті!

Бітпейді мұның әлегі неге?  
Күнекей — оған керегі!  
Әйеліне де, әдеміге де  
қарамай қақсай береді!

Әр жерден басы қарая қалады  
Көздері — сайын далада.  
Асқақ қала да алая қарады  
аңыздап келген балаға...

Жөнелді бір күні қырды асты-дағы,  
Біз қала бердік танданып.  
Күнекейді іздеп Күн астындағы  
сары бала кетті сандалып...

Қала тұр сақтап бейіштегі әрін,  
думанға батып не түрлі.  
Күнекей деген Періште барып  
ұмытып қалған секілді!

\* \* \*

Осы бала — бауырым, туысым да,  
ойда... отырған киіз үй қуысында.  
Көзінде — арман шұғыла. Тоқырауынның  
ақ бидайы бар екен уысында.

Сол баланың кеудесі толған арман.  
Ашып тастап аяғын жол қараған...  
Өнердегі күнә үшін; өмірдегі  
мен кешірім сұраймын сол баладан.

Жүрегімді аумайтын домбырадан  
Құлақ күйін келтіріп сол бұраған.  
Кердендеген кей пенде кешірмесін,  
Тек — сол бала кешірсе болды маған!

Әлі есімде мектепке барғаны да,  
Қаншама 2, қанша 5 алғаны да.  
Киіз үйде отырған сол баланың  
Құлақ түрсең іштей ән салғанына!

Ұшқыш болсам деуші еді. Жырақтағы  
жиһанкез де болуды ұнатқаны —  
бәрі есімде. Жарық-ты мұрат-таңы  
«Батыр болсам...» дейтуғын аңғал бала,  
«Ақын болсам...» деген жоқ бірақ-тағы.

Ақын болсам деген жоқ. Серігінде —  
құпия көп, көз салсаң көңіліне.  
Енді, міне: өзектен өлең өріп  
артып алды бір жүкті өміріне.

Сұра көктен, даламнан сұра менің,  
сұра әкемнен, анамнан сұра менің.  
Ақын болсын демеген, алаң оймен  
адам қылып жаратқан мұрагерін.

Ғашық болып гүл — қызға; батыр ұлға  
Жүрек шерін армансыз сапыруға,  
таяздарды тереңге батыруға,  
жетесіздің бастарын қатыруға,  
ұзақ таңды ұйқысыз атыруға,  
ата-ананың тыңдамай ақылын да —  
ақын болып кетіпін ақырында...

Жұмып алып көзімді жүре беріп  
кереметтен — кетіпті жүрек еріп.

Дантең менен Абайың шықты алдымнан  
ұйқтап жатқан жерінен түрегеліп!

Ақының кім? Ақының — мен бе сенің?!  
Абайыңмен қалайша теңдесемін?

Ақының кім? Ақының — мен бе сенің?!  
...Мен өмірге ақын боп келмесем де,  
әйтеуір, бір пақыр боп келмес едім!

### *МАНАР АҒА*

Кеткен ағам қантөгіске аттанып  
әлі тірі жүрген сынды сапта нық.  
Қағаз толы бір жәшік бар... Әкеміз  
отыратын соны жиі ақтарып.

Бір кездегі осы керек-жарақтар  
кімге қажет, мейлі, бері, әрі ақтар?  
Жәшіктегі — сағыныштан сарғайып,  
кеткен сынды бір кездегі ақ парақтар...

Не білеміз онда, шикі баламыз,  
шер көңілге үміт отын жағамыз.  
— Көп дейді ғой шет елде де қазақтар...  
Тірі шығар, мүмкін, Манар ағамыз?!

Айрылып бауырынан сорлаған —  
зекіп еді сонда қатты ол маған:  
— Тойған жерде жүретұғын ит емес...  
Неңді шатып отырсың, ей, оңбаған?!

Көзімде — жас. Мен ішімнен торығам  
ағамның да, ақылдың да... жоғынан.  
— Ол тірі емес! — дейтін әкем — өлген ол  
дұшпанының көздеп атқан оғынаң!

Сары қағазды қайта-қайта парақтап  
әкем де озды дүниеден әрі аттап.  
Ойға батам көзі-басым бозарып  
боз төбеге қарап қап...

Кешір, әке! Өркеніңе қарашы:  
Жазылмаған жүрегінің жарасы.  
Жаңа білдім: жер мен көктей екен ғой,  
Туған жер мен тойған жердің арасы!

Көзімде — жас! Әлі де іштей торығам,  
ағамның да, ақылдың да жоғынан.  
Манар ағам өлген екен шынында  
Мені қорғап дұшпандардың оғынан.

\* \* \*

Аттап-аттап өтсем де мен асудан,  
Жол болса да бірталай бел асырған —  
Маған үнсіз қарайды бір бала ылғи  
50-інші жылдағы Кеңасудан.

Туды ма ерте — белгісіз, кешіккені,  
Өмір жайлы жоқ әлі есіткені.  
Сол — мен едім, туған ұл соғыстан соң  
Бейбітшілік дейтуғын бесіктегі.

Балалықтың базары қашты мүлде.  
Ерке боппын, елім-ай, жас күнімде.  
Кеңасуда балалық қалып қойды  
Бетін басып... белгісіз тас түбінде...

Өтті бәрі. Қелмеске кетті бәрі.  
Белбеуде емес бірақ та беттің ары.

Қанға сіңген қасиет — бәріңізге  
бір еркелік жасағым кеп тұрады!

Сотқар едім. Сол кездің өлені — ескі,  
Айқай-шуға толы бір көп елес-ті...  
Сол бір мінез қалыпты қанға сіңіп,  
Өленде де ұнатам — төбелесті!

Зіл-заланың қас жауы жырларым пәк,  
ізде жердің қуларын... сұмдарын тап!  
Адресім — Қызыларай: Фамилиям —  
соғыстан соң шырылдап туған ұрпақ!

Ғашықтарды жырыммен сүйіндірем,  
Пасықтарды қайтсем де күйіндірем.  
Мен Гетені көремін Болашақтан,  
Гитлерлер көрсе егер — үйіндіден...

Кіндігінен әкемнің көп емес ем.  
Өмірімнен өзгеше өлең есем.  
Көнбей елге... көгеріп көзім әлі  
Жер-көктегі жендетпен төбелесем!

Өмірімнің бөбегі — жырларым пәк.  
Көңіл кірін сонымен жуғаным хақ.  
Сенің асқақ үнің боп қалсам екен,  
соғыстан соң шырылдап туған ұрпақ!

## ӘКЕ

Көзіме шер-жас толды да  
Жырыма көшті зіркілі.  
Шешеміз жесір болды да —  
Жетім боп қалдық бір күні...

Жаралы — жүрек. Айт, емін!  
Көз-басым сонда — көнек-ті.  
Еркектің көбін қайтейін,  
әкемнің орыны бөлек-ті.

Жақсы екен бары-жоғынан  
Бауырына тартар мәпелеп,  
Біреудің еріп соңынан  
Жүгіргім келді: «Әке!»-леп...

Тұйыққа барып тірелдім  
Шикі ойды тағдыр пісіріп.  
Біреудің ұлын... біреудің  
аямайтынын түсініп!

Сиреді шалдың қатары.  
Болмысқа осы болдық таң.  
Абдырап Адам-Атаны  
айта да берем сондықтан...

АҚТОҒАЙДЫҢ АҢЫЗЫ ҺӘМ ТАШКЕНТ  
БАЗАРЫНДАҒЫ ӘНШІ ТУРАЛЫ ХИҚАЯ

Д. Сәдуақасовқа

Ән... арқада құс болып ұшып жүріп,  
Құс болса да құдірет, күшін біліп.  
Қонбай қойған... Өзінің қол жетпейтін  
Құдай үні екенін түсіндіріп.

Ақының да таң қалған, пақырың да.  
қонбай ұшқан құс шалғай шақырымға —  
Ақтоғайдың үстінен өте беріп  
абдырапты адамдай ақырында...

Сиқыр үнді ести сап мекенінен  
алдан шыққан қырық қыз нөкерімен —  
Қызыларайдың шыңына көзі түсіп  
әнші құстың қызуы көтерілген.

Шыңда — қыран, қырында — сағым ұшып,  
Тоқайласты ән мен Ел сағынысып.  
Шағаладай жарқырап Шатырша тұр  
Күн нұрына маңдайы шағылысып.

Іштен тынып ұлыстың ұландары,  
Орнағандай бейіш кеп құрандағы...  
Бегазының беліне шыға беріп  
Тоқтай қалды Қусақтың құландары.

Паң даланың санқылдап қырандары,  
Ақжарықта аққулар сыландады.  
Жерге түсті ысылдап есі шығып,  
Жыландының ордалы жыландары...

...Дарынсызды бір сәтке көріп қылып,  
әрі өзіне ғашық қып, әрі ықтырып,—



содан бері Ақтоғай ән салады  
күйкі қамын тірліктің тәрік қылып!

Өмірім — ән. Сол болар — ажалым да.  
Қайда жүрсем сиқыр үн — назарымда.  
Ән салмайтын мен едім. Мен де бірақ  
бір шырқағам Ташкенттің базарында!

Шырқап едім кенеттен басқа ой салып  
жанды буған бұрқанып жастай шалық.  
Ай сұлулар тап берген сонда маған,  
сатып тұрған жемісін тастай салып!

Балуан Шолақ болса егер далам маған  
айқайшысы — мен соның далаңдаған.  
Тәнті қылып Ташкенттің перілерін  
«Ғалиямен» әнімді тамамдағам...

Жәрмеңкеде ән айтса, тәйірі не?  
Қыз пейілден қайтсыншы қайыры де!  
Сансыз көздер қадалып еді сонда  
Сайрап тұрған қазақтың шәйіріне...

Сыйғыза алмай көл-көсір қазынаны,  
ала-құйын арқамнан азынады.  
Таңырқаған таң-сұлу ханымдарға  
жасап едім сонда бір базынаны:

«Көгілдірде көсілген тау-тасым бар,  
Көзбен көрсең аңыз ғып айтасындар.  
Ақтоғайға жол түссе ән алып кел,  
есесіне — ән алып қайтасындар!»

Өмірім — ән. Сол болар — ажалым да.  
Қайда жүрсем сиқыр үн — назарымда.  
Арманым жоқ, өмірде, айналайын,  
бір шырқасам әлемнің базарында...

Сіз жаққа ұшып барармын әлі!  
Бозарып... Шауып... Еңіреп...  
Кеудемді қысып даламның әні,  
Ғажайып шабыт кернеп!

Мұң шағу үшін барармын әлі  
Жалғасып сапар ақ таңға.  
Тәкаппар көктен қарармын әлі  
Жердегі жапалақтарға...

Мұң шағайын деп келген кезімде  
кердендеп кетті ел, жұлқынып.  
Күйкі пендені көрген көзімде  
керемет кектер тұр тұнып!

Қаңқулар қағып өтер өкпені,  
өлеңнен өзім бас алмай,  
өсек нөсері төпелеп мені  
келемін көзімді аша алмай!

Тамұққа тастап жағатын сынды  
пенденің өрттей өсегі,  
Қара құрт сынды... қара құм сынды —  
Қара сөздердің нөсері.

Дүниеден осы қара құм қаптап,  
Қара құрт қаптап бүлінген  
Өзімді-өзім аламын ақтап,  
аламын ақтап — жырыммен.

Сонда олар мені тындайды бір сәт  
Тесіле қалып таңданып;  
Сонда олар мені тындайды бір сәт  
есінен танып, арбалып!

Өмірім менің өлеңге кеткен айналып.

\* \* \*

Менің пірім — аспанда, қолдағы емес.  
Еңкейгем жоқ. Қөз алдым — толған елес.  
Мен секілді тәкаппар, ер кеуде жан  
болмайды да һәм тіпті болған емес.

Тәнті болып арудың пәктігіне,  
жыр қанатын көгіне қақты, міне.  
Қарғалардың қарқылын талақ қылып  
аққулардың абдырап гәккуіне —

Сайрандаса ел мен құсап сайрандасын.  
Жадыраумен өтіпті жайраң-жасым.  
Қайдағы бір ынтық қой сиқыр үнге,  
қара сөзден қажыған қайран басым.

Тындырғаным жоқ екен өнерде түк.  
Шығармаппын кітап та көлемді етіп.  
Қара сөзден қажыған қайран басым  
сонда-дағы сөйлейді өлеңдетіп.

Озбырлық кеп тарылтса заманымды,  
төрт тағандап тіреп ап табанымды —  
Қанжығалы Бөгенбай сықылданып  
түтетіндей... түйемін қабағымды.

Норканы да кимеппін малақай ғып,  
Аттасам-ақ кетемін «Алақай!» ғып.  
Өз аузыма өз қолым жетпесе де  
Қолда барды жіберем талапай ғып.

Айтқанына Музаның көне беріп,  
Қай қиянға құсша ұшып жөнemedік.  
Оянады мен түгіл, қасымдағы  
Ғалия да түсіне өлең еніп...

Көзімді ілсем... бір күлкі шықылдаған,  
Мені көрсе күлетін сықылды адам.  
Аяғымның астынан ақша көрем  
басып қалсам шытырлап... бытырлаған...

Ақша-дағы, әрине, серіге — сын,  
Көзің түссе қиялға берілесің.  
Жүрген ғажап! Төсеніш — ақша үстінде  
Тек еңкейіп алуға ерінесің!

Көрген түсім өңіммен... ол ғана емес,  
Еңкейгем жоқ! Көз алдым толған елес.  
Мен секілді тәкаппар, өр кеуде жан  
болмайды да һәм тіпті болған емес!

### *БҰЙРА ШАШЫН МАҢДАЙЫНА ТҮСІРІП...*

*До свиданья, друг мой,  
до свиданья...*

С. Есенин.

Бұйра шашын маңдайына түсіріп  
ойға шомып тұрған жұмбақ-мүсіні.  
Ең алғашқы сүйген қызым секілді  
еске жиі алам осы кісіні.

Туған жерім... Көгілдірде — тау, шыңым,  
туған елі еді шопан, малшының.  
Тез түсінді Қызыларайдың қыршыны  
Рязаньның баласының жан-сырын.

Жүрегімнен сиқыр әуен дір етті.  
Өн бойымда өмір-күннің нұры өпті.  
Ешкім де енді тоқтата алмас деп келем  
Есениндер оятқан сол жүректі!

## ЖАРЛЫҒАПТАН ҚОРҚАМЫН!

(Поэма - ирония)

I

Әлі есімде: ескі мектеп... Ақжарық...  
Жас күнімнің елесі әлі — жап-жарық.  
ағаш атта жүруші едік асыр сап  
шаршы топты шығамыз деп қақ жарып!

Балалық шақ — әңгіме-жыр сенгісіз.  
Серік батыр! Бала емессіз енді сіз.  
Шаршы топты шыға алдың ба қақ жарып?  
Ол — белгісіз... Ол әлі де — белгісіз!

Белгілісі — өмір-керуен көшеді.  
Қалайша тез? Кеше еді ғой... кеше еді...  
Біреу тіпті сол бір ескі мектепке  
жүгін артып кіріп алған,— деседі.

Ескі мектеп... әлі тұр ғой құламай...  
Еске алу да қиын оны — жыламай!  
Балалықтың құйыны жүр, сол жерде —  
Аманжолдың сиыры тұр. Құдай-ай!..

Ескі мектеп, елесіңді сағынам.  
Сен куәсің гүл-дәуреннің таңына.  
Дүниеге жаңа мектеп келді де  
Жастығымды көміп кетті-ау шаңына!

Ескі мектеп! Жоқсың ба сен еш жерде?!  
Қабырғанның бояуы да өшкен бе?  
Есіңде ме, төртіншіні тамамдап,  
бесіншіге... жігіт болып көшкенде...

Есінде ме, Бағдаттың өлеңі,  
жанып тұрған қоламтадай шоқ-өңі?  
Бағдаттың өзі ұмытып қалса да  
ұмытатын... сенің жөнің жоқ еді!

Сол бір шақтың қателігін... мерейін  
сен де ұмытпа, мен де «Елес...» демейін.  
Есінде ме? Түспесе егер есіңе  
өлеңіммен өзім айтып берейін!

## 2

Ерке көннің елесі-шын өшкен бе,  
есіме алам деп пе ем соны өскенде?  
Есінде ме: төртіншіні тамамдап,  
бесіншіге... жігіт болып көшкенде.

Жүгірмектер ер жетуге асық боп,  
кеудесінен көпке жалын шашыпты от,  
шулатып ек дүйім жұртты, хат жазып  
кластағы аруларға ғашық боп!

Есінде ме, сондағы пәк құштарлық?  
Бірақ... Бірақ — кездесіп бір іштарлық —  
Бәріміз де бір-ақ күнде ғашық боп,  
бәріміз де бір-ақ күнде ұсталдық!

Бір класта махаббаттың өрені  
сүйгені үшін көздің жасын төледі.  
Есінде ме, Бәтимаға ғашық боп,  
Бағдаттың сонда жазған өлеңі?

«Көрген жоқпын сендей аққу құсты мен!  
Сенсіз ғұмыр — жалған елес... түс, білем.  
Ұшқыш болам — өзің үшін! Сонан соң  
алып кетем Сені жердің үстінен!» —

деген өлең есінде ме, жоңау, ә?  
Кәрілік кеп жетектейді молаға,  
Ұмыт болар көрген қызық, сөнген от,—  
мұндай жырды ұмытуға бола ма!

Әр шумағын әрлеп пәктік, жуған нұр  
Сол бір өлең қанымда әлі шулап жүр.  
Арбай бермек алпыс ғасыр өтсе де  
адамды адам сүйген кезде туған жыр!

3

Дүр сілкінді Ақжарықта тау іші:  
«Бұл баланың ісі емес — жау ісі!»  
Гүж-гүж етіп құлағымда тұр әлі  
жарты құдай — Жарлығаптың дауысы:

— О, ұятсыз! Қалай-қалай соғасың?  
Ал, ұшып кет... Қайда барып қонасың!  
Он сегізге — бәлиғатқа толмастан  
Қыз балаға қалай ғашық боласың?!!

Көкірегің көктем екен мәуелі...  
Қалай-қалай әуелейді әуені?!  
Самолетте хақың қанша, мұрынбоқ?  
Жаяу жүріп үйреніп ал әуелі!

Көпті көрдік... Жасын көрдік, кәрісін,  
Көп жағдайды... сезе алмайды әлі ішім;  
Сен түгілі, мына біз де білмейміз,  
қызға қалай хат жазудың мәнісін!

Қайдан келген қаңғып саған зар-шемен?!  
Бадырақ көз! Байқап сөйлес партамен:  
Қыз балаға хат жазатын қолыңды  
бір-ақ шауып тастайын ба балтамен?!!

Бағдаттың басын тырнап сан күдік  
жылап тұрған... Жоқ, қалыпты мәңгіріп  
— Екінші рет қыздарға арнап, ағатай,  
ант берейін, хат жазбаймын мәңгілік!!!

Кешіріңіз! Жаңылдым...— деп өтінді.  
Аяп кеттік сонда осы бір жетімді.  
Бірақ... Мынау Жарлығапың ешқашан  
махаббатты... кешірмейтін секілді!

#### 4

Зіл, ашуы — немененің желігі,  
Көргенім жоқ мұндай озбыр періні:  
— Сен, шық!— деді бір кезде ол баж етіп —  
Ер Төлеген! Ақсұңқардың Серігі!

Көкірегімнен күңіреніп бір күй ақты,  
сүйретіліп мен де шықтым. Ұят-ты:  
мойынына қара таңба басылған  
хуанбэйбиннің құрбандары сияқты —

тұрдың боздап! Он үштегі төл едім.  
Күнәм үшін көз жасымды төледім.  
Әлі есімде, Бәтимаға ғашық боп  
сонда жазған ең алғашқы өлеңім!

«Жұмбағымды шешші! Мынау хош таңда  
айналсақ қой айрылмайтын достарға.  
Не болады — сенің жұмыр жүрегіңе  
менің жұмыр жүрегімді қосқанда?!»

Дүр сілкінді Ақжарықта тау іші:  
«Бұл баланың ісі емес — жау ісі!»  
Гүж-гүж етіп құлағымда тұр әлі  
жарты құдай — Жарлығаптың дауысы:



— Өзің айтшы, тез түлеген түлегім!  
Түсініксіз түтеп тұр ғой түр-өңің?  
Не болады — сенің жұмыр жүрегіңе  
Қосқан кезде... оның жұмыр жүрегін?!

У-ду күлкі... Тұрмын мәнін танымай,  
Жарлығаптың қағынды алған қанын-ай!  
Шапалағы зілдей екен, жалт етіп  
жақ отымды жарқ еткізді! Жаным-ай...

Бүкіл класс Махаббатты ән қылып  
елегіздік естен танып — мәңгіріп:  
Қолхат бердік Жарлығапқа жалынып:  
«Қыздарға хат жазбаймыз — деп —  
мәңгілік!!!»

## 5

Әні өзгерді, мәні өзгерді ортаның  
Махаббатшыл маңдайымда — сор қалың.  
Қыздарға арнап хат жазғанда, бар шыным  
содан бері Жарлығаптан қорқамын!

О, сұлулар,  
өмірімді сендерге әлі өлшетем.  
Өле-өлгенше көркемдікпен көрші екем.  
Сендерге арнап жазған жырым бар еді.  
Соны апарып Жарлығапқа көрсетем!

Сәлем жолдап әлі жүрек тұсынан  
айналамын сұлулықтың құсынан.  
Рұқсатын берсе егер Жарлығап  
сол жырларды өздеріне ұсынам!

О, сұлулар! Періштелер! Асылым!  
Қалай бұзам Жарлығаптың рәсімін?  
Егер Жәкең рұқсатын бермесе  
жатқа салып жіберермін жасырын...

Түсініңдер Серік деген шерлі ерді,  
көп құпия көкірегіме жерленді.  
Жәкең келіп қашан ұстап алғанша  
Сүйе берем, жырлай берем Сендерді!

Әні өзгерді, мәні өзгерді ортаның.  
Махаббатшыл маңдайымда — сор қалың.  
Сендерге арнап жыр жазады, дегенмен  
әлі де аздап Жарлығаптан қорқамын!

### ӘЙЗАҢНЫҢ ӘНІ

*Әйлаулай-ай, әйлаулай!  
Аман ба екен Қабиба-ай?  
Балаларға бас-көз боп  
Отырма екен Күланда-ай?!  
(Әйзаңның әнінен)*

Ой бар ма онда осыны көрем деген?  
Елес-ті ел-жұрт онда көлеңдеген.  
Соғыста жүрген кезде Зияда үйге  
өстіп хат жазған еді өлеңменен.

Мойынында соның — шөп пен отынымыз  
Қараған соған ақсақ, соқырымыз.  
Ауылға ең алғашқы машинаны  
Осы еді — айдап келген шопырымыз.

Өмірден, міне, осындай серке де өтті.  
Сол серің мұнды әуенін шерте де өтті.  
«Зияда» — демей, оны Қызыларай  
«Әйзаң»... деп, әні үшін де еркелетті!

Майданда халқын аңсап қаталаған  
қарт сарбаз түскен емес мақаладан...

Астынан алты қырдың естіледі  
Әйзаңның ащы даусы «Апалаған».

«Апасы» — аузындағы мәтелі еді.  
Апасыз ғұмыр кешу — қатер еді.  
Нөмірін айтса болды — машинаның  
кілтін де апасы өзі әпереді!

Жұмыс жоқ — сұм соғыстың кәріменен,  
Бейбіт күн берекелі сәніменен.  
Кешкісін балаларын Әйзаң өзі  
әлдилеп ұйықтады әніменен!

Мына қол май ұстаған — оқ ұстады.  
Жүрекке қан мен тердің тоғысты әні.  
Әйзаңның жазғаны осы — бір-ақ өлең,  
шері еді оның өзі соғыстағы...

Тағдырдың, замананың қысталаңы  
әуен боп, әңгіме боп ұшталады.  
Әйзаңның жазғаны осы бір-ақ өлең,  
сонан соң қолға қалам ұстамады!

Айтатын соны тойда бас тамада.  
Айтатын кемпір-шал да, жас бала да.  
Өлеңін жаза берсе, кім біледі  
ақын боп жүрер ме еді астанада?

Көп көрген өмірінде өткелекті  
сол муза содан кейін көктемепті.  
Ауданда жылда өтетін айтысқа да  
қатыспай, басқарманы өкпелетті!

Мойынында соның — шөп пен отынымыз.  
Қараған соған ақсақ, соқырымыз.  
Қойды да соғыстан соң ақындықты  
ауылда жүріп жатты шопырымыз.

Уақыт та соғыс құсап ескіреді,  
Таң атып, түс болады, кеш кіреді.  
Өзі жоқ... Алты қырдың астынан тек  
Әйзаңның әні ғана естіледі!

Бұл оның бірінші әні... Ақырғы әні!  
Шындықтың сонда тұнып жатыр бәрі.  
Осындай — көз жасындай шынайы өлең  
Жазған жоқ Алматының ақындары:

«Әйлаулай-ай, әйлаулай!  
Аман ба екен Қабиба-ай?  
Балаларға бас-көз боп  
Отыр ма екен Күлөнда-ай...»

\* \* \*

Бетке алып шықтық қап-қара түнді.  
Жасырған жаһан сұр-өңін.  
Көйлегің таңдай ақ болатын-ды  
Пәк болатын-ды жүрегің!

Бұлықсып жүрген бұралаң едік  
Тұман түн... іштен тындырып —  
Ұраға келіп құлаған едік,  
Шыңырауда даусың шыңғырып!

Қай жерден шықтық желігіп?! Құрсын!  
Ұрыншақ едік сол шақта-ақ:  
есімді жисам егіліп тұрсың  
көзіңнен жасың моншақтап!

...Зулады жылдар желдің өтінде,  
Таңдар кеп, тұман тарады.  
Жалғызбын қазір жердің бетінде!  
Жүрегім мынау... жаралы...

Құшақтасып бірге құламайсың кеп!  
Шықпайтын сыр бұл тісіңнен.  
Мен үшін енді жыламайсың сен  
Күлесің, мүмкін, ішіңнен?!

Түсімде көрдім: таңдағы аспандай  
Көзден нұр төктің ақтара;  
ақ көйлегіңнің — таңба басқандай —  
арқасы, бірақ — қап-қара!

Бетке алған кезде қап-қара түнді  
Қасымда, шіркін, жүр едің.  
Көйлегің онда ақ болатын-ды,  
Пәк болатын-ды жүрегің!

### *ҚЫЗЫЛАРАЙДЫҢ ҚЫРЫҚ ҚЫЗЫ*

Ақжарықтың ақ арнасы — ертегі.  
Ертегінің перзенті еді — ерке елі.  
Қызыларайдың қырық қызы қақында  
неше түрлі хикаяны шертеді...

Жасынды аспан қақ айрылып жыртылып,  
тұман тарқап, басылған соң бұлт ұлып...  
Соғыстан соң бой жетіпті қырық қыз,  
осы қырда — қырық гүлдей құлпырып!

Аңыз көшті арқада осы тау жайлы.  
Асау жүрек құлын-тайдай аунайды:  
Қырық үйден қырық сұлу шыққанда  
Қызыларай Гүлстаннан аумайды!

Арқау болған аңыз бенен дастанға  
Қырық қыздың атақ-даңқы — аспанда.

Қырық үйден қырық ару шыққанда  
аузын ашып қалады екен Басқарма!

Қыз дегенің бола ма екен қылықсыз?  
көзбен көріп, іштен жүрдік тынып біз  
Абақ қойшы алпыс жасқа толғанда  
Күллі ауданды күткен осы — қырық қыз!

Соған бәрі тамсанатын — тамсанса.  
Солар салды жансыз тәнге — жан салса.  
Қырық бұлбұл сайрағандай болатын  
Қызыларайдың қырық қызы ән салса!

Қызыларай — қырық қыздың кеніші  
Әнге толды, сәнге толды ел іші:  
Шықпай қойды осы ауылдан, арқаның  
сал Біржаны, перісі, Ақан серісі!

Ай астында алтыбақан шырқалып  
алты қырдан асқан кезде жыр талып —  
Қызыларай жәрмеңкеге айналды  
қырық қыздың қызығына бір қанып!

Сұлулық кеп бәрін айпап-жайпады,  
көз көрместі көңіл өзі-ақ айтады:  
Алматыдан Кәрімбаев Садық кеп  
қырық қызға ғашық болып қайтады!

— Уа, сондағы қырық қызын, қане?— деп,  
келген еді Кәрменұлы Жәнібек.  
Шырқап еді таң атқанша сол сері  
сазды әуенін сағыныштың әні деп.

Жәнібектің буынынан әл тайған,  
сап басылып ер көңілі марқайған:  
қырық қыз жоқ... Қырық шал жүр тек қана  
махаббаттың мазағынан қартайған!

Мына өмірді — өзгергіштеу қалпымен —  
мен өлшеймін Сұлулықтың парқымен:  
қалады әлі Қызыларай тарихта  
сонау сұлу қырық қыздың даңқымен!

Назырқанба, уә, Жәнібек, бауырым,  
Көтер әнмен көңіліңнің дауылын:  
сұмдығымен... қалғандар көп тарихта,  
Сұлулықпен қалған — менің ауылым!  
Назырқанба, уә, Жәнібек, бауырым!

### АҚЖАРЫҚТЫҢ СЕРІСІ

«Алты жаста өлең жазды Ажөкен,  
оның өзі — туған жерге назы екен...»

Жер-жаһанға жаңа бір сөз айтамын деп  
оқталған  
аусар бала — аумайтұғын көк талдан —  
алты жастан жанын арбап ақындық  
астанаға аттанғалы көп болған...

Кіндік кесіп, кір жуған ел — таудағы ел,  
анда-санда бір барғанда ар ма деп,  
жөн сұрайды: «Біздің сол бір баладан  
хабар-ошар бар ма?!» — деп.

Көрген де оны, көрмеген де — арманда.  
Қандай қиял бар екен сол қарғамда?  
Алматыдан мен де таппай қайтқан ем  
шырақ ұстап іздеп талай барғанда!

Биыл, міне, қырық жасқа жетті анық.  
Содан бері сөз азабын шекті арып.  
Ақжарықтан жиырмасында аттанған  
Алатаудың ақ бас шыңын бетке алып!

Ер жігітке етене ыстық ескі жұрт.  
Еліне бір оралар-ау ес кіріп.  
Соңғы кезде Шайтанкөлді жақтырмай:  
«Аспанкөл!» — деп жырлап жүр деп естідік!

Асырмақ боп талайлардан өр үнін  
бұзылғанын көріпті жұрт өңінің.  
Алты жаста — «Ақжарық» деп жыр жазған...  
Қалдырады ел қалай соның көңілін?!

Мінезінің болар, мүмкін, терісі.  
Мықтыларға қыр көрсету — ер ісі!  
Алматыда алшаң басып, әйтеуір  
жүр біздің де Ақжарықтың серісі!

Астанадан ақын келді ағылып,  
артист келді алтын, күміс тағынып.  
Не десе де о десін ел: тек соны  
Ақжарығы күтеді аңсап-сағынып!

Ол жайында үндемейді жыршылар.  
Ләм демеді тіпті мінші, сыншылар.  
Алты жаста Ақжарықта жыр жазған...  
Аман болса Алатаудан бір шығар!

Олжас болу, Қадыр болу — ер ісі  
Ал, Ажоңның тарлау боп тұр терісі...  
Алатаудан бой көрсету шарт па екен?  
Өзіне ыстық — Ақжарықтың серісі!

Жаңа бір сөз айтпақ болып оқталған  
аусар бала — аумайтұғын көк талдан —  
алты жаста арбап жанын ақындық  
астанаға аттанғалы көп болған...



**АҚЖАРЫҚТЫҢ СЕРІСІ  
ТУРАЛЫ ЕКІНШІ ЖЫР**

Ажөкенді әлі іздейді Ақжарық,  
Қайда безіп кетті екен деп таң қалып.  
Сөзіне оның жатқан кім бар шамданып?  
Серісі жүр — панданып, һәм сандалып...

Ел ішінде қауесет көп не түрлі.  
Әлде, өлеңнен кесті ме ат кекілді?  
Қырық жастан асқаннан соң ақындар  
жырда қызу қалмайтуғын секілді.

Мүмкін, оның ісі жұртқа күлкілі.  
Дат, тақсырлар! Терең әлі жыр түбі:  
не болады — аң-таң қылып жаһанды  
Жаңа бір сөз айтып салса бір күні!

Өзендер де құяды ғой теңізге.  
Өренінді «Өңез неме!» дегізбе!  
Ән тәңірі Әсет туған жер ғой бұл  
Ендеше, ол да тартпай қоймас негізге!

Қауесетке қалады да шамданып,  
Ажөкенді іздейді әлі Ақжарық.  
Шынында да қайда жүр ол сандалып?  
Айдау жолға қарайды ауыл таң қалып..

**Әлі ешкімнен анық хабар алмадық!**

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ  
ҰЛТТЫҚ АКАДЕМИЯЛЫҚ КІТАПХАНАСЫ

№

00222942

## ҚЫЗЫЛАРАЙДЫҢ ҚЫРҒЫЗДАРЫ

### Ш. Айтматовқа

*Алатау еді — ата жұрт,  
Екі елдің сүтін тел емін,  
Мал менен жанға маталып  
Арқаға келген ел едік...*

(Өтеген батырдың  
өлеңінен)

Үнді шай атам атын әйгіледі.  
Оны ішсе шырайына сән кіреді.  
Сораптап қойып соны Ғазиз атам  
әріден бастаушы еді әңгімені...

Бір жорға, бір тұлпары жетегінде,  
Өтеген ата-жұрттан кетерінде —  
бір уыс топырақты түйіп апты  
Ел қалты — Алатаудың етегінде...

Бетіне келе алмаған тәңірің де,  
жүргізген заманында әмірін де —  
Өтекең түйіп алған сол топырақ  
марқұмның жатыр — дейді — қабірінде...

Ел сонда жиналады іргеге кеп.  
«Қырғызбыз!» — дейді шалың ірілене кеп.  
— Ақсақал! Нағыз қырғыз болсаң, қане  
жіберші өз тілінде бірдеңе деп?!

Ішінен, мүмкін, шалың егіледі,  
Қазақша сөзден басқа не біледі.  
Ант атып, қырғызшаны «ұмытып қап»  
біздің шал осы жерде жеңіледі!

Аңызы өзіне оның жарасады.  
Қырғыздың атақ-даңқы әрі асады.

Сораптап қою шайды тартып қойып  
Қалжақтап «қазақтармен» таласады.

— Қырғыздың жұрттан асқан данасы көп  
Нанбасаң, көзінді ашып қарашы кеп:  
атақты Айтматов Шыңғысты да  
естіміз естекінің \* баласы деп!—

дегенде шалдар төмен қарасады  
парықтап биіктік пен аласаны:  
атақты Айтматов Шыңғыс шыққан  
қырғызбен қалай енді таласады!

Шежіре — жердің тауы, шоқылары.  
Біз оны үлгермедік оқып әлі.  
Қырғыздың — Қызыларай қырқасында  
бар дейді бір уыстай топырағы!

Сөз мiрiн кұрдастары оқтайды кеп.  
Ғазиз жүр:— Айта берсiн... Оттайды?!— деп—  
Шыңғысым Алматыға талай келдi  
Қалай бiр Ақжарыққа соқпайды?!— деп.

Бiреулер қанша сенбей тыраштанса,  
шал сонша жырлай бердi қыр асқанша...  
...Ат басын Ақжарыққа бiр тiрерсiз  
айтқаны атамыздың рас болса!

---

\* естекі — қырғыздың бір руы.

Қыс. Бұл елес жасымдағы.  
Жауып тұрған ақша қарлар.  
Сегізде едім. Қасымдағы —  
сегіздегі пәтшағарлар.

Қар ұшады күміс қанат.  
Неткен ғажап, пай, пай, өңір!  
Ақша қарды уыстап ап  
атысамыз... Айхой, Өмір!

Сүргендей ек түсінде өмір.  
Сен де — бала ең. Мен де — бала ем.  
Сол дүрмектің ішінде бір  
сен де бар ең, мен де бар ем.

Қарайтұғын сүйіне де,  
біздер едік егіз ақ күс.  
Біз келгелі дүниеге —  
сегіз көктем, сегіз-ақ қыс!

Жауып тұрған ақша қарлар  
Ақша қарды сағынып ек.  
Өңшең өрім пәтшағарлар  
саған итше жабылып ек...

Әй! Есінде бар ма тегі  
жауып үлде-бүлдені біз.—  
Көміп қойып қарға сені  
қарқ-қарқ етіп күлгеніміз?

Бала едік қой. Баласының  
ойнағанда... Батыр едің:

аршып алсақ — аласұрып  
қар астында жатыр едің!

Сен де сәби лақ едің.  
Жүрсің енді дана құсап?  
Бақа! Сонда жылап едің;  
бажылдап ең бала құсап!

Қазір де — қыс. Моншақтай ма  
мынау алтын ақша қарлар?  
Бағдат-ау, сол шақ қайда?  
Қайда сол бір пәтшағарлар?!

Жоқ па сол сәт жүрегінде?!  
Ойнамаймыз со құсап біз:  
бізді өзгертіп жіберген бе,  
отыз көктем, отыз-ақ қыс!

\* \* \*

Бала болып бастадым тірлігімді,  
Уыз сәби ол кезде кімді білді.  
Баласы көп боқташақ Айкен апа,  
Айкен ана кесіпті кіндігімді.

Кіндік бала аспанға қалай ұшты,  
Жүзіп кетті құшақтап қай ағысты:  
баласы көп адамның сүйем бәрін,  
баласы жоқ адамдар аянышты...

Бар менің де еркелеу кекілді ұлым,  
жек көремін баланың жетімдігін!  
Айкен апа кеспесе кіндігімді  
ақын бола алмайтын секілдімін.

Кіндігімді ол кеспей, зар қылғанда,  
не болар ед — нәсіпсіз қалдырғанда?  
Балаларды қаншама сүйсем-дағы  
басылмапты бір жырым «Балдырғанда».

Жарқ-жүрқ етіп тұрғанмен қалалары  
аштық — әлі ғасырдың қара дағы;  
Қайыр сұрап жүретін көшелерде  
елестейді жат жұрттың балалары!

Чилиде — олар. Африка торабында,  
картадағы шет елдер жолағында.  
Егілмесем әлемнің баласы үшін  
Қызыларайдың қыршыны боламын ба?!

Назаға ердім, сонан соң азаға ердім,  
желіменен бойдағы аз өнердің.  
Хиросима өртінде өлген қыздың  
өлендерін келеді жаза бергім!

Балалардың көңілін қалдырмаңдар,  
барлық үйде басталсын бал-думандар.  
...Әлімбаев Мұзафар болмасам да  
мен сендермен біргемін, балдырғандар!

## ХИРОСИМАНЫҢ БАЛАЛАРЫ

Хиросимада балалар өлді,  
Өмірдің мәнін ұқпастан.  
Хиросимада балалар өлді,  
Өлімнің мәнін ұқпастан!

Адамдарым-ау, алаңдадым-ау  
атомнан шошып, сенделіп,  
арандадым-ау — ғаламға мынау  
бес жылдан кейін мен келіп...

Тірі, үмітті, дірілі — күпті  
жүрек сезеді дүлейді:  
өмірден кету түгілі, тіпті —  
өмірге келу — үрейлі!

Жапондар мені түсінер еді,  
Ұрпақтар торықпаса екен:  
Өзімнен бес жас кішілер... енді  
мен құсап қорықпаса екен!

Өмірі — дүрмек думанның әні  
болса да қашық аралары —  
соғыстан кейін туғанның бәрі —  
Хиросиманың Балалары!

Азалы — асқақ әндеріміз де  
Бізге де көңіл бөліңіз.  
жара жоқ шығар тәндерімізде,  
жүректі ашып көріңіз!

Келеміз жүдеп, миға сыймаған  
ұғымдар басты түтіп-жеп,  
Кеудеде — Зұлмат Хиросимадан  
шошыған жүрек лүпілдеп!

Жүріп келеміз. Дірілі күпті  
жүрек сезеді Дүлейді:  
өмірден кету түгілі, тіпті —  
өмірге келу — үрейлі...

Әлемдік әбігер тоқтаған кезде  
айналып арман — дуаға,  
Соңғы жендетті соттаған кезде  
мені де шақыр — куәға!

Өмірі — дүрмек думанның әні  
болса да қашық аралары —  
соғыстан кейін туғанның бәрі —  
Хиросиманың Балалары!

### *МҰҚАҒАЛИ*

(Хроника: 1974 ж. июнь)

Еңкейіп бара жатыр Күн бесінге,  
Панфилов гүл-бағының іргесінде —  
ортаға ақынды алып отырғанбыз  
шөл басып Алматының шілдесінде.

Бұлдырап тұрғанменен келешегі,  
Мұханның айдарынан жел еседі.  
Жарқылдап отырса да, жампозыңның  
Жағдайы онша жақсы емес еді...

Жарықтық жабыққанда — жан-тән налып,  
шаттығын шақыруға шампанды алып —  
егіліп тірі жүрген Есенинге  
елжіреп біз қараймыз аң-таң қалып!



Жыр әлі — шикі, соған күнәліміз,  
Көңілден сейілмеген тұманымыз.  
Өзгеше өлең оқып сонда-дағы  
Келеді ұлы ақынға ұнағымыз!

Біреулер қызды мақтап, жырды мақтап,  
біреулер бос шөлмектей шылдырап қап...  
Бір қызға Шайтанкөлде ғашық болып,  
бірдене жазғам мен де былдырақтап...

Сол сәтте соны оқысам жететіндей,  
жұртты — таң, ақынды — ырза ететіндей.  
Кезегім (керуен соққыр!) келмей қойып  
отырмын жарылып-ақ кететіндей!

Сол жолы заржақ жақтар сембей қалып,  
Туралап тұлпар-жыр да желмей қалып —  
Кетіп ем кеудемді жеп бір өкініш —  
кезегім (керуен соққыр!) келмей қалып...

...Мұхаң — жоқ! Өрт өргендей өзегіміз!  
Өзгеше кескінді екен кезеңіміз.  
Қасымда — Бауыржан мен Светқали,  
Келіпті енді біздің кезегіміз!

Ал, сөйле, дүбірге еніп, күңіреніп,  
шөлдесек — сусыннан бір сімірейік.  
Құдай-ау, кімге оқимыз енді өленді?  
...Мұқанның орыны тұр үңірейіп...

\* \* \*

Сықырлайды креслом. Кеңседемін.  
Келген елді еркіммен еңсеремін.  
Ел тағдыры миымды шағып әбден  
Көтере алмай басымды... теңселемін.

Мұрша бермей қойды-ау жұрт дамылдауға,  
Қарай алар шама жоқ дабыр, дауға.  
Бірінен соң біреуі... Бәрін бірдей  
Үлгеретін емеспін қабылдауға.

Екшейтін мен: жөн бе екен, теріс пе екен,  
пәтуаға көнбейтін керіс пе екен...  
Хатшы қыз да қалқиды аққуға ұқсап,  
Ғалияның өзіндей періште екен!

Бұл Жібектің кім екен Төлегені?  
Көрген сайын көзге нұр бөленеді.  
Бір телефон сұңқылдап сөйлеп жатса,  
бір телефон... безілдей жөнеледі.

Неткен ғажап ел-жұрттың мұрат-әні,  
ілтпаты кісіні жылатады.  
Баспалардың бастыры телефондап,  
Қолжазбамды қолқалап сұратады!

Мен кім едім? Осы жұрт не біледі  
дабырайтып алған-ау, тегі мені?  
Жыршы біткен өлеңін маған арнап,  
Сыншы біткен бас иіп, егіледі.

Оған-дағы үйренген етім бүгін  
Желмен бірге кетіпті жетімдігім.  
Кеше өзіммен бірге ішкен жігіттерге  
Кекесінмен қарайтын секілдімін!

Кеудем толы өлең бе, ария ма?  
Ақ кемемен жүземін дарияда...  
Көргендерім — ғажап-ты. Ояна сап  
аңыз қылып айтқанда Ғалияға...

Жүз шайысып, сол жолы ұрысқан ек,  
Жерге түсті... қолында — хрусталь ед...  
Таң қалған-ды зайыбым сандалған-ды  
— Ақыл-есің, байғұс-ау, дұрыс па?..— деп.

— Шытынама сен анау... хрустальша,  
Жөнін біліп алсаңшы — ұрысқанша:  
әкім болар едім ғой, ақын болмай...  
ақыл-есім егерде «дұрыс» болса!

## ШАЙТАНҚӨЛ БАЛЛАДАСЫ

*«Көп болды Ақжайыққа бармағалы...»*

(«Қыз Жібек» фильмінен.)

Жастықтың тамылжытып салған әні —  
көп болды Шайтанкөлге бармағалы;  
маңында масайрап-ақ жүрміз ғой деп,  
өзіміз-өзімізді алдағалы...

Қайтейін, қайран жүрек қапы қалды,  
бір дауды бітпейтұғын сатып алды:  
Абдырап Алматыдан Дәуітәлі кеп,  
«Көрсет — деп «Шайтанкөлді!» — жатып алды!

Тауды да елеместен тау екен деп,  
Қияда тәнімәді әуе тербеп.  
буынып-түйіндік те тартып кеттік,  
басына Шайтанкөлдің «Тәуекел!» — деп.

Түсеміз бұралаңнан бұралаңға  
Көліңкітер көз жауын ап тұрады алда.  
Күйіктен күйбең қағам, шатақ-қонақ  
«Шайтанкөл — осы ма?!» — деп сұрағанда!

«Жоқ, әлі биікте», — деп бал ашамыз.  
Бұл маңда әрбір тастың арасы аңыз.  
Шайтанкөл жатқан шыңның етегінде,  
албасты басқандай боп адасамыз!

Мықшындап тырмысамыз қайқаң белге,  
Ішімде құшиям көп. Айтам ба елге?  
Ләйланы Сұлушашқа қосып жырлап,  
нем бар ед, тыныш жүрмей — Шайтанкөлде?

Мен — алда. Ал қонағым менен кейін...  
Қияда жол таба алмай... өлендейін.

Сен өзің Шайтанкөлде болмапсың ғой!  
Ненді, енді, шатып жүрсің?!» — дегендейін,

Қонағым ашуланып қалды құзда,  
Баса алмай әуре сарсаң қанды қызба.  
Түңліп... қайтатұғын қайқанды ассақ:  
жарықтық! жатыр екен алдымызда!

Керемет тәкаппарлық келбетінде,  
Қаңғырып қайдан келдім тербетуге?  
Сұлушаш түгіл, менің жырымдағы  
Ләйла да көрінбейді көл бетінде.

Тауға кеп құлағандай аспан-алып!  
Мәңгіріп тұрған ақын астаналық:  
«Сұлушаш! Қайран анам! Қайдасың?!!» — деп  
айқайға басты дерсің масқара ғып...

Сезіксіз сеніп келген бар аңызға  
Ғалия абдырайды арамызда:  
«Апырма-ай! Алматыдан аман келген  
адамды ауру қылып аламыз ба?!— »

Күн батты көк жиекке жалқынданып.  
Көлің де бара жатыр салқынданып...  
Шомылып Дәуітәлі жүр, шолпылдатып:  
аумаған аңыздағы алтын балық!

Ешкімді енді көзге ілмейтіндей,  
«Тәнім мен судың тегі бір!» — дейтіндей:  
«Шайтанкөл!» «Шайтанкөл!» деп бебеулейді  
біз осы көлдің атын білмейтіндей!

Денесін көлдің толқын — биі өңгеріп  
шоршыған балыққа бас ием келіп.  
Келгені Алматыдан кеше ғана!  
Алыпты көлді өзіне иемденіп!..

Жыр еткен Сұлушашты қайран, Сәбит!  
Даңқынды көкке апарып қойған шабыт!  
Шіркін-ай, көресің бе өз көзіңмен  
көліңде бір бала жүр ойран салып!

Тың тындап: «Үн бар;— дейді — жылағандай!»  
Сұлушаш сөйлей ме оған тірі адамдай?  
Бебеулеп біздер тұрмыз, шоршып жүрген  
балықты жағалауға шығара алмай...

Ғаламға ғажайыбын жариялар  
көп пе екен, шіркін, мұндай дариялар?!  
...Келеміз Шайтанкөлден төмен түсіп.  
Ләйлә жоқ — қолтығымда — Ғалия бар.

Қайда асау адуынды арынымыз?  
Басылған бағанағы шалығымыз.  
Құрлықта әзір жүріп келе жатыр  
Көлінен жаңа шыққан «Балығымыз!!!»

## КОМБАТ

Комбат аңыз адамы еді не түрлі  
Талай өртте тас қамалдай бекінді.  
Енді міне; ортамызда жүр өзі.  
Тірі жүрген Момышұлы секілді.

Жоқ жасанды ашуы һәм күлкісі,  
Қарт сарбаздың әлі қатал түр-түсі.  
Пенделер бар ошағынаан аспайтын.  
Отанының қызғыш құсы бұл кісі!

Күйкі пенде көрсе-ақ болды: «Жетер!» — деп,  
Тыйып тастап, жермен-жексен етер кеп.  
Алдында оның қыпылықтап тұрамыз  
«Қай ісіміз жақпай қалар екен?» — деп.

Сол шалыңның Әділжаны үйленіп,  
Аққу сынды ару келін үйге еніп;  
Қонақ болып келіп қалған екенбіз...  
Ер көңілін енді қайтіп биледік?

Нұр боп жанған көздерінің аласы  
Комбатына көз жүгіртіп қарашы:  
Мәз боп отыр, жазылғандай бір сәтте  
Жүрегінің соғыстағы жарасы!

Қар төсеніп, өтті күн, мұз жастанар,  
Еске түссе көзден кермек жас тамар.  
Қанды қырғын болмасын дер едік қой,  
Менен бұрын айтып қойды басқалар...

Қандай тілек айтсам — сауап! «Жетер!» — деп  
Ұрсса — қайттым? Қой... Ұшпайын секеңдеп...  
Алдында оның тағы тұрмын абдырап  
Айтқан сөзім жақпай қалар ма екен деп.

Тілін қалай табам мынау атаның?  
Айбары да асырғандай атағын.  
Тырқыратып қуып шыққан үйінен  
Естігенбіз шалдың талай шатағын!

Айтылған сөз, ағытқан сыр қаншама  
Сонда да бір тілек айтам жар сала,  
Қаһарына қайта мініп қиқар шал  
Жалғыз басты қазір шауып алса да!

— Комбат! Бүгін атқа мінді ұлыңыз,  
Қартаймастан қайта сапқа тұрыңыз.  
Әділжанның шаранасын әддилеп,  
Енді содан батальон құрыңыз!

Рухыңмен шынығатын құрышқа,  
Ата ісіне адал болу дұрыс та.  
Бірақ, осы Әділжанның әскері  
Қатыспасын ешбір қанды ұрысқа!

Өзің жайлы ертегі естіп не түрлі  
Өссін өндір өр жүректі, кекілді.  
Комбат шалым, ортамызда жүре бер  
Тірі жүрген Момышұлы секілді!

Қасірет пен Қуаныштың арасы —  
Бір-ақ қарыс: Жер-Анаға қарашы!  
Құлан таза жазыла ма? Білмеймін...  
Жүрегіңнің соғыстағы жарасы...



\* \* \*

Армысын: ар ма: адамдарым-ау,  
Сені іздеп Серік сенделді,  
Қатерлі қатал ғаламда мынау  
Сағынып жүрем сендерді.

Уақытты өлең шектейді құрсап,  
Жыр-дариясын кешемін.  
Көзім алдынан кетпейді бір сәт  
Шерлі Абай... мұңды Есенин...

Көзім алдында жүріп алды  
Уақыт-қыс көміп ақ қарға  
Адамдар қалай тірі қалады —  
Замандар өліп жатқанда?

Бомба минадан қоқыса Мекен  
Не зәре қалмақ тілімде!  
Айқайлап бір жыр оқысам екен  
Абайдың ана тілінде!

Өксікті төгем қысқан жанымды  
Досқа — рух, зауал — жау үшін  
Пыш-пышқа көшкен мыстандарыңды  
Дір еткізсе екен даусым!

Музамен жан, тән ауырсын, жансын,  
басымды ойлар даң қылып  
Адамды іздеген Даусым қалсын,  
Даусым қалсын жаңғырып!

Мұңайма, Музам көтер еңсенді,  
Досқа — рух, зауал — жау үшін —  
Ғаламды кезіп кете берсенші,  
Адамды іздеген Даусым...

\* \* \*

Сөнетін шамдар жалт етіп нұрды алып қашып!  
Жарқ етіп біз де шығушы ек ұрланып басып...

Тұмса сезімге толы сол тұнық түндерді  
Ұмыттың мәңгі. Менің де ұмытқым келді!

Ақжарық. Айлы түн еді. Қыз бенен жігіт...  
Бара ма мәз боп біз жүрген ізбенен жүріп?

Сен жоқсың. Әлі сол беті Ақжарық бірақ.  
Үйінде сенің ылғи да шам жанып тұрад!

\* \* \*

Аққуларым-ай! Сүйіне, күйіне де  
Өзгереді көңілдің күйі неге.  
Ырза емеспін тағдырдың таланына,  
Не бүлінбей жатыр бұл дүниеде?!

Қашан бастан қатерлі сын арылған?  
Аяқ бассаң — алдыңнан шығар ылаң.  
Риза емеспін өмірге! Ол опасыз  
Неге сені бөледі сыңарыңнан?

Неге шыңнан шынарды құлатады?  
Неге жендет кәрінен зіл атады?  
Пысықтарды неге оңай табыстырып:  
Ғашықтарды неге оңай жылатады?!

Аққулар-ай... Ғаламды кезгенінде  
Пана таба алдың ба өздеріңе.  
Қасіреттің тамшысы тұрған шығар,  
Қалай қарай алармын көздеріңе...

Мен де сендей өлімнің өтінде өстім,  
Керуеніне ілесіп көпір-көштің.  
Мұқағали музасы қалса болды,  
Өле берсін өзгесі өкінбеспін!

Жалғыз құдай табынар сен де, мен де —  
Сұлулыққа ештеңе тең келер ме?!  
Сен де мұны түсіндір қарғаларға.  
Мен де айтып бағайын пенделерге...

*«ҚЫЗЫЛАРАЙ» КОЛХОЗЫНЫҢ  
101-БОЗДАҒЫ НЕМЕСЕ 20 МИЛЛИОН  
ҚҰРБАНДАР ТУРАЛЫ ХИКАЯ*

Соғыс десе шошиды жан-жүрегім,  
бар азабын тартып па ем жалғыз өзім.  
Жүз бір боздақ оралмай ауылыма  
Жүз бір гүлім көктемей қалды менің.

Кенейіміз түгел-ақ біздің бүгін  
Бірақ... Бірақ жоқ менің жүз бір гүлім!  
Жүз бір жырым!  
Жүз бір көктемім!  
Жүз бір жырым!

Тарих жүгін көтеру — күш, қайысып  
Зұлымдықпен келемін түс шайысып.  
Орала ма шіркін сол жүз бір ЖЫЛЫМ —  
Жүз бір Ғасыр келсе де құстай ұшып.

Өмір шіркін өлімнен тоқырап па?  
Жүз бір бала, әнеки, отыр — атта.  
Дегенмен мен жүз бір гүл ексем деймін  
Кіндік қаным тамған сол топыраққа!

Сергелденде сезбеймін жаз өткенін,  
Қыс өткенін, көктем кеп мәз өткенін.  
Планетаның толтырып газеттерін  
Жүз бір өлең жазуым қажет менің!

Реквием-жыр залдарды осқылады  
Отша жанып көзімнің от-шырағы.  
Бірақ... сол бір залдарда үңірейіп.  
Жүз бір орын... мәңгілік бос тұрады...

Соғыс деген еске сап соғындыны,  
Оқылады күн сайын соның жыры.  
Елімнің жыр залында тұр қаңырап  
Жиырма миллион Құрбанның орындығы...

## *ТҰМАНБАЙ ТУРАЛЫ БАЛЛАДА*

*Т. Молдағалиевке*

Замандарым... Жұмбақ ең маған бәрің,  
Жұмбақ еді геройлар — адамдарың.  
Тұманбайдың жырларын оқи-оқи  
Тұмандана бастаған жанарларым...

Сүйдім жырды. Не содан өндіргенім?  
Он бірде едім. Өрім бе ем: өндір ме едім.  
Көкірегімде тұтанды бір от жанып,  
Топан нөсер жауса да — сөндімедім...

Күн батысқа қарасам — таңданарлық,  
Күн тұратын қанатын қанға малып.  
Тұлан тұтып тұрғандай сонда ол маған  
Тұманбайдың әкесін жалмап алып!

Ақын жырын оқимын анама кеп,  
Мұңды әуеннен жетеді санама леп.  
Қыздар жайлы қызығын тастап кетем.  
Жеңілтек бір жігіт деп қалама деп.

«Анамның көңілі маған бөлінеді,  
Мен үшін қабырғасы сөгіледі.  
Екеуміз кидік соны кезектесіп,  
Бір етік біздің үйде болып еді...»

Не түсінем сол кезде, не білемін?  
Мықты едім — демеймін — темір едім,  
Жете де алмай соңына сол өлеңнің  
Мен де анама қосылып еңіредім!

Соғыс өрті сөнгенмен баяғыда,  
Адамдардың қалды өмірбаянында.  
— Сол уақытта күллі етік,— дейтін шешем —  
Солдаттардың болатын аяғында.

Өксиді анам... Анамды барам аяп:  
Шерлі болдым жасыма қарамай-ақ.  
Көзімді ілсем... Түс көрем... Қар үстінде  
Тұманбайлар жүреді... жалаң аяқ!

Олар бізге жақын да, алыс, мүлде.  
Айтындаршы; бейтаныс, таныс кімге?  
«Етік» деген сөз жазып ойнап жатыр  
Жалаң аяқ балалар қар үстінде!

Соғыс... жендет лаң сап аналарға,  
Ақ әлемді тағы да қаралар ма?  
Жер бетіне Зұлымдық келген кезде  
Атылады алғашқы оқ — Балаларға!

Құндақтаулы сырымды неге шештім?  
Әлі өшкен жоқ есірік елесі естің.

Балалықтың базарын көре алмаған  
балалардан бақытсыз емес ешкім!

Күнбатысқа қарасам танданарлық,  
Күн тұратын қанатын қанға малып.  
Тұлан тұтып тұрғандай сонда ол маған  
Тұманбайдың әкесін жалмап алып.

Жүрген болса жер басып күнәлі адам  
Мен де сол бір сойқанға куә болам.  
Жер апшысын қуырса керзі етіктер,  
Елестейді көзіме Тұман ағам.

Жылдар озды жыл құсын қуалаған.  
Жырын оқып өмірдің жұбана алам.  
Туфлидің талайын тоздырды ғой  
Жалғыз етік киген сол Тұман ағам...

Осы өлеңді жазбасам күнә — маған!

*26 ИЮНЬ, 1987 ЖЫЛ*

Х р о н и к а

*Жас ақындардың Бүкілодақтық XIV фестивалі өтіп жатқан. Ұлықбек Есдәулетов мені белорусс ақыны Галина Булыко, украин ақыны Оксана Забужкомен таныстырды...*

Бір бөлмеде төрт ақынбыз. Өнерге —  
өле ғашық. Айтарымыз көп — елге.  
Қара сөздің құлақ күйі кілт тоқтап,  
кенет кезек келді дерсің өлеңге!

Жарқ-жүрқ етіп жанарында тұнып кек.  
«Отырарға» басты уытты Ұлықбек!

Алабұртып біз отырмыз, айта алмай,  
«Шежіреңнің шерлі бетін ұмыт...» деп.

Қасіретке қапалану — кісілік —  
ескі дертті еске бір сәт түсіріп.  
Ойға батқан Оксана мен Галина  
Қазақшаны тәржімәсіз түсініп!

Халықтарға халық ұқсас затында,  
Тілмаш іздеп қажеті не ақынға?  
Отырардан қайтқан кезде Ұлықбек,  
Галинамыз тартып кетті Хатынға...

Менде де бар — елде де бар шер-жүрек,  
Ал, айтайын, Аралымды \*... елжіреп.  
Балықтарым шоршып жатса құрлықта  
Жел қаққандай желбезегі желбіреп!

Оксана да кетіп сол сәт мазасы  
шертті-ай келіп Чернобыльдың назасын.  
— О, сұмдық-ай! Келіп пе едің бұл жерге  
айту үшін адамзаттың азасын?!—

деп айқайлап жіберсем бе кіжініп?  
Өз-өзімнен көңіл күйім бұзылып...  
Екі ару ақын қыздың көзінен  
екі тамшы... бара жатты үзіліп!

Миллион балл — Музамыздың солқылы!  
Фестивальді паш етті әуе толқыны,  
Бір күні өтті ХХ-шы ғасырдың  
...Невадада түк болған жоқ сол күні...

---

\* Арал теңізі туралы өлең.

## АНАМА ХАТ

Кеудене қайдан дәру аласың  
Өкпеңнің дерті қозғалтпағанда?  
Ару анашым — аруанасын  
Ботаң ем. Босып... Боздап қалам ба?!

Із-түзсіз қайтып өше бересің  
аптыққан ауру қос өкпеменен.  
Көзімнен күнде көшеді елесің,  
Түн сайын сырқат төсектен көрем.

Кеуденді нендей пәле қысады  
асыл тәніңді езіп, тек — күрмеп.  
Өмірден, сонда зәрем ұшады  
өңірден осы безіп кеткім кеп!

Кеудеңнің зауал дертін білмедім,  
Түн-ғұмыр соған тұйықталды ма?  
Жетім күндерім, жесір күндерің  
өкпеңе шер боп ұйып қалды ма?!!

Сені іздеп талай қиырға барам  
Жаутаңдап жұрттың қарайды үміті.  
Ақ сүтіңнен кеп құйылған маған  
ақындық деген — Абай рухы.

Қарабет аз ба маған жат үнді,  
Күйкі пиғылдан беттері аумайды.  
Сүйген ем, анам, адамзатыңды  
Әйтеуір, мені ол жек көре алмайды!

Із-түзсыз қайтып өше бересің  
аптыққан ауру қос өкпеменен.  
Көзімнен күнде көшеді елесің,  
Түн сайын сырқат төсектен көрем.



Күйіктен өрттей жана ма кеудең?  
Тастай қашсам ба кең даланы мен:  
өмірге ақын адам әкелген  
ананың шерін мен ғана білем!

Кешермін ата тірлігін мен де,  
Кешермін бір күн жырымды ап жырақ.  
Өмірге менің кіндігімнен де  
бір бала келер шырылдап жылап.

Сол бала... ағып көзінің соры  
өлеңімді оқып толғана ма шын-ақ?  
Ақымақ болса — өзінің соры:  
ақын болмасын сол бала, бірақ!

От құйып, Муза жалыны арыма,  
өстіп мен енді маздап-ақ өтем.  
Бір Ақсұңқардың шаңырағында  
бір ақын болса аз бола ма екен?

Күйіктен өрттей жана ма кеудең?  
Тастай қашсам, ба кең даланы мен,  
өмірге ақын адам әкелген  
ананың шерін мен ғана білем..

Кеуденді нендей пәле қысады  
асыл тәніңді езіп, тек — күрмеп.  
Өмірден сонда зәрем ұшады  
өңірден осы безіп кеткім кеп..

\* \* \*

Қарлығаш-құсым,  
аспанды кезіп, шарықтап,  
пенде көзіне қарай алдың ба анықтап?  
Пенде көзіне анықтап егер қарасаң  
Ұшады-ау зәрем эээзілдігің танып қап?  
Пенде көзіне қарай алдың ба анықтап?

Қарлығаш-құсым, ұша бер, қонбай ұша бер!  
Бұлталақ көрмей, бұлттарды ғана құша бер.  
Бұлталақ көріп, бұлттарды ғана құшпасаң,  
Жердегі жұрттың бәрі де — шерлі, құсалы ел,  
Қарлығаш-құсым, ұша бер, қонбай ұша бер!

Қарлығаш-құсым, ұша бермейсің неге сен,  
бұлттарды барып құша бермейсің неге сен!  
Мен де бір пенде ем тек ұшу үшін жаралған  
Қанаты жоқ бір қарлығаш-пенде демесең...  
Қарлығаш-құсым, ұша бермейсің неге сен?

Қарлығаш-құсым, өзіңді өзің қор қылма,  
аяздан қашып, бораннан жасып тоңдың ба?  
Аяздан қашып, бораннан жасып тоңған соң,  
Қанатың талып, Қарқаралыға қондың ба?!  
Қор қылма құсым, өзіңді өзің қор қылма!

Қарлығаш-құсым, хош болшы, қонбай ұша бер,  
Бұлталақ көрмей... бұлттарды ғана құша бер!  
Бұлталақ көріп, бұлттарды ғана құшпасаң  
Жердегі жұрттың бәрі де — шерлі ел, құсалы ел!  
Қарлығаш-құсым, хош болшы, қонбай ұша бер!

## ҚАРҚАРАЛЫ ҒАЛАМАТЫ

Мәди жыры — тұл еткен пенделікті  
қаңғып кеткен желге ермей — Елге еріпті.  
Марқұм Ақын Музасы ажалды арбап  
жүрегіне халқының «жерленіпті»!

Сұлушаш Қыз... Махаббат... Жұмбақ құсы  
Шайтанкөлден кетпепті жыраққа ұшып.  
Табытқа емес, Шабытқа айналыпты  
жүрегіне Ақынның құлап түсіп!

Ізгілікке зұлымдық берді ме есе?  
Қамшысын да қайыстан өрді неше...  
Өмір-бақи сенбеспін аярларға,  
«Сұлулық пен Ұлылық өлді!» — десе.

## ТӨЛЕУЖАН ЫСМАЙЫЛОВ

### Реквием

*Көзімнен жаңбыр жауғанын,  
Көрдің бе, туған тауларым?  
Баурыңа жетіп, лауладым...  
Қызарып Күндей батқаны,  
Өзіңе келіп жатқалы...*

(Т. Ысмайылов)

50-ші жылдарда,  
замана дауылы жүрегін алқымға ап,  
ілесіп қанатты жырларға  
бір ақын жүретін саңқылдап...

Сөйледі ол жырына от өріп,  
тәкаппар өр басын өңезге игізбей.  
Жыр-Қыран Талантты әкетті көтеріп  
аяғын жерге де тигізбей.

Орынның беретін жұрт тұрып  
жүрегін түсініп жарадар.  
Даусын естіген ішінен күрт тынып  
вокзалдар, сыраханалар!

Көп еді өнерге, өмірге ғашықтар.  
Баурына қайсысы тартты сол жетімді?  
«Ақымақ!» — десті оны пасықтар.  
Өздері данышпан секілді!

Қаңқу сөз жас болып ақты оның көзінен  
«Ақымақ!»

Пенделер! Жетер! Қой!  
О, сұмдық! Ғашықтың сөзінен —  
пасықтың сөздері өтімді екен ғой?!

Уа, Тарих! Айтсаңшы айқайлап,  
өте ме ел осылай, жаным-ай,  
Өңшең бір пасыққа жаутаңдап  
өз ұлын өздері танымай?!

Қайда сол бұла Ақын?  
Оны сен білесің... Сұрама!  
Жаралы жүрегін шараппен жұбатып  
ақыры ол сұлады ұраға...

Жатыр сол — ұрада. Көнеді —  
ажалға Ақын да арланша  
Моцарттар у ішіп өледі  
жерлейтін — Сальери бар болса!

. . . . .

Хош, Төкен... Хош, Көкем! Тұл — әні...  
Паровоз керуені «Келдім!» — деп жар салып —  
Ұмытшақ вокзалдар тұр, әне,  
ұрыншақ ұлдарын қарсы алып...

## ҚАҒАЙЫҚ ЕСІҚТІ!

(поэма - реквием)

### I

Туған елім, Туған жерді сағынам:  
мен жаралғам соның тамшы қанынан —  
ортаңызда жүрген болсам қарайып...

Сол өлкеңе барайықшы, халайық,  
«Қ-700» балонының шаңынан  
өгіздердің ізін тауып алайық!

«Қызыларай» — қайығы үлкен кемең.  
Сол қайықта өрге жүзіп келемін.  
Көз алдымда — көкжиектің белесі.

Кешір мені, Планета Кемесі,  
менің бүгін саған айтсам дегенім  
43-тегі қырғынның бір елесі...

Өтті ауылдың үстінен сан дауыл да,  
өтті ауылдың үстінен сан жауын да  
Шаң басыпты ат-арбаның жолдарын.

Билесің бе оның сырға мол жанын:  
Леонардо де Винчисіз ауылда  
бір перизат Мона Лиза болғанын?

43-еді... Елдің кеткен есесі...  
Кетпейді естен тарихымның кешесі.  
Сол сұлуды қеш білсеңіз кешірім...

Танысыңыз: табысқанның несі мін?  
«Фатима» деп марқұм әке-шешесі  
арабшылап атап кеткен есімін.

Семіп қалған гүл еді ғой ол — күзгі...  
Қай жыланға шырын балын сорғызды?!  
Сол Мұңлықты жиі есіме алам мен.

Атын оның алау етіп жағар ма ем?  
Ел білмесе, мен білемін Сол Қызды —  
бірге оқыған Самат деген ағаммен.

Өрім еді. Серігі еді Саматтың  
Қып-қызыл боп қаны аққан қанаттың  
аққу еді. Ел айтады: «Өлді!» — деп

Лақ еді тұратұғын елжіреп.  
Соны ойласа әлі... әлі Саматтың  
көздерінде жас тұрады мөлдіреп...

Өрім қыз-ай, өмір сынды шерлі әні!  
Бейіштегі періште еді. Пенде — әрі...  
Ана болып өмір сүру — анты оның.

Уа, Музам! Ізіне түсіп, тарт оның!  
Сол Қызбен бір сыпырып шық сен-дағы  
басқарманың конторын!

Ал, Уақыттың пәренжесін сыпырып,  
қаһарыңнан кесір кетпес құтылып,  
Уа, Муза, не қалайсың — соны істел

Тірлік қамы... Ғұмыр жасы — он үште,  
басқарманың кеңсесін кіл сыпырып  
Жер үстінде жүрді сол бір періште.

## II

Өзі лайық болса-дағы артистке,  
еркін беріп соғыс деген зар-күшке  
жүрді еңбектеп... Дәуірі оның бізге — алыс...

Кетті бірде ауыл шулап, мұздап іш:  
Басқарманың кеңсесінен тал түсте  
естіледі шырылдаған бір дауыс!

Есік — жабық! Күпияны жыр қылған...  
Бала-шаға — соғыс іштен тындырған  
қаумаласып. «Бұл не айқай?!» — десті кеп.

Кеңседегі құлын дауысы шыңғырған  
жүректерін пышақ құсап кескілеп —  
тұрып қалды бала-шаға...

Бала-шаға — шерлі жасы мол көзде —  
сорлы болды-ау, сорлы болды-ау сол кезде?!  
Тұрып қалды. Қауқары бар не істердей?

Қол-аяғын алмас қылыш кескендей!  
Басқарманың кеңсесіне ол кезде  
дию ғана кіре алатын сескенбей...

Бала-шаға қолқа қақсап, қол сыздап  
сорлы болды-ау, сорлы болды-ау сол сында —  
қорғалаудан басқа бөтен жол қалмай...

Білді сонда бір пәлені сормаңдай  
білді сонда бір сұмдықты... онсыз да  
дүниенің сұмдығы... аз болғандай!

Бала-шаға ұқсап жансыз мүсінге  
тұрды күтіп! Зерлі ашу бар — тісінде!  
Көрді... сонда, көргені ме — күнәсі?!

Көрген қылмыс! Осы ма еді туасы?!  
Самат тұрған сонда көптің ішінде —  
Зұлымдықтың бүгін тірі куәсі!

Сорлы Самат!.. Бұл да ішінен тұр тынып,  
бала-жүрек ақ парақтай жыртылып...  
Ібілісті көрді көзін ашқанда:

Боп-боз болып шыға келді басқарма!  
Көктен жынын шашатындай жұлқынып  
найзағайлар от бүркеді аспанда...

Ойлай-ойлай үнемі осы қахында  
бір маза жоқ қасіретті ақында,  
көкірекке көктей өксік тірелді.

Сонда ақсаран албастыдай түнерді.  
Біраздан соң... шықты-дағы... Фатима...  
жұртқа қарап өксіп-өксіп жіберді!

Жаны толы — қасірет пен берішке,  
жеңілген қыз жендетпенен керісте  
кетті үзіліп... керілген сым ішектердей:

еңкіш тартқан... өлер шағы жеткендей...  
О, сұмдық-ай! Он үштегі періште  
бір-ақ сәтте кемпір болып кеткен бе, ей?!

Зар иледік — кесапатты кеш біліп,  
Соғыс-жендет тілімізді кестіріп  
шошып кеттік сол кесірлі есіктен!

Жаман хабар қашан жетпей, кешіккен  
«Екі қабат болыпты,— деп естідік —  
белі шықпай жатып сол қыз бесіктен!!!»



Есік қақты бір күні біреу даладан.  
«Не болды?!» — деп атып тұрды жан анам.  
«Фатима өлді... босана алмай... баладан!!!»

### III

Өткен шақты еске алмаймыз бекер біз,  
Қалай ғана соны ұмытып кетерміз?  
Кең ғаламда Кесірге жоқ — кешірім!

Енді қайттым? Қалсақ-тағы кешігіп,  
Кел, қағайық дүрсілдетіп екеуміз  
Басқарманың кеңсесінің есігін!

Кел! Айтайық Фучик жайлы... бар адам  
жан ұшырған даусына жалт қараған!  
Кел! Айтайық! Айғай болсын жыр біздің!

Соғыс жылы... он үштегі бір қыздың  
босана алмай... өлгендігін — баладан!!!  
Кел! Айтайық! Естіп-білсін бар адам!

Кел, үкім мен әшкерлеудің толқыны!  
Терең әлі — қасірет пен сор түбі...  
Жер алыбын кетер ме екен бір аунап?

Кел! Соттайық үкім кесіп ауыр-ақ,  
Басқарманың кеңсесіне сол күні  
Кіре алмаған сорлыларды тауып ап!

Сонау соғыс... тұр — тарихта, тұр — есте.  
Қорқақтар да — бара алмайтын күреске,  
бәрі есімде, тән мұздап, бой теңселер.

Көргенімді айтайыншы, ел сенер:  
Көтер Қолды! Зұлымдықпен күреспе,  
ит жанды адам, — сорлы болғың келсе егер!

Сонда азаптың ащы дәмін білерсін,  
ездігіңе —  
ерше қарап... күлер сұм,

бетіменен кеткен жынды кілең сұм  
Ақыныңды шірітсін де түрмеде,  
Аруыңды қатын қылып жіберсін...

АДАМ! Мұны есіңе ала жүрерсің!

\* \* \*

Шыбын жан барда далаға жетейін,  
кеудемді ашып: «Пәкпін!» — деп.  
Құдіретіңнен садаға кетейін,  
Құрманғазылар мен Тәттімбет!

Елестеп өтсін Құлагерің де  
алтынға тағалатқандай;  
қырық мың тұлпар құба белінде  
қиқулап бара жатқандай!

Парағын эпос-дастан ашсын да,  
паш өтсін қазақтығыңды.  
«Адай» күй ойнап аспан астында,  
іздесін азаттығыңды!

Шыңғысхан... Ақсақ Темір өтеді  
елестеп — ұшқан ұландар;  
домбыраларды еңіретеді  
азалы — «Ақсақ құландар!»

Темірлер кімді тебірентеді  
мінсе де қанша қаһарға?

Күй Елі! Күйдің Мемлекеті!  
Жалғызсың — күллі жаһанда!

Шыбын жан барда далаға жетемін  
кеудемді ашып: «Пәкпін!» — деп  
Құдіретіңнен садаға кетемін,  
Құрманғазы мен Тәттімбет!

## *С. ЕСЕНИН. ЕСЕП САБАҒЫ. ЕСТЕЛІК*

### **I**

Балалығым қалды сонау арқада.  
Сұлулық-ай! Өзіне арбап тарта ма:  
Күндіз-түні Есенинді оқушы ем  
үйде отырып түкпірдегі партада —

Сабақ қалып оқып жүрдім, дәм қалып  
Парсы еліне барғым келді панданып!  
Таң атқанша шам жағып  
тамаша отырушы ем таңданып.

Айта көрме игрктің сабағын!  
Оны ойласам ашылмайды қабағым.  
Қластағы күллі қызды көзге ілмей  
Шағанаға ғашық болған баламын!

Соны сезген математик мұғалім  
бетіменен жібере ме ұланын.  
қып-қызыл боп қайтушы едім күнде үйге  
әбден піскен помидордай құлағым...

«Тарих» пәні сабағында шаттана,  
«әдебиет» әлемінде мақтана...

## ҚАСЫМДАР ТУРАЛЫ БАЛЛАДА

*«Ношу я на сердце достойные шрамы...»*

Р. Гамзатов.

Қ. Орынбетовке

Пенза мені қарсы алды періште деп.  
Жаным — көктем, жап-жасыл бейішке кеп.

Көз алдына келеді —  
Жүрген кезде мекендеп алыс қырды,  
Жүрегінді жаулаған ағыс күллі.  
Аға жоғын білгендей кіндігі бір  
мені тағдыр өзіңмен таныстырды.

Тілейтұғын тілеуің бекем ана  
Қайда бармақ ер жігіт жеке-дара?  
Қаталдығын қарашы мына өмірдің,  
сенде туған іні жоқ екен, аға...

Еңсемізді езіліп түсірместен,  
жүдеместен, бозарып, ісінбестен —  
Ғұмыр сүріп келеміз. Жалғыздықтың  
не екенін тым жете түсінбестен.

Шыққан кезде жарыққа менің жырым  
Жақсыларға сен бердің көрімдігін  
Жүріп келем құлатып алмайын деп  
ағалардың аманат сенім-жүгін.

Жүріп келем. Жүректен сыр ақтардым,  
естіп үнін бұлбұл мен бұлақтардың.  
Талай пенде шалды да аяғымнан  
талай жерде шалқамнан құлап қалдым.

Жүріп келем. Аярдан алдандым кеп  
Қайтара алмай есемді дал болдым кеп.  
«Ақын деген — бала ғой!» — деп кекетті ол.  
Сондай кезде кетеді шал болғым кеп!

Жүріп келем. Күллі елге сүйікті емен.  
Күйкілерге мен де іштей күліп келем.  
Ғашық болып қалдым да Қасымдарға,  
Тасырларға қарадым күдікпенен.

Қасымың — кім? Тасыр — кім?! Көріп-таңмын.  
Өз сөзімді айтсам деп өліп-талдым.  
Өмірімді өлеңге айырбастап  
Кейде менің... келеді өліп қалғым!

Тас бас жарды тағдырмен алысқанда.  
Зәрем ұшты Топаспен танысқанда.  
«Ақын деген — ақымақ!» — дейді мээ боп  
Ал, өздері сонда кім? — Данышпан ба?!!!

Дастарқандай жаныңды салсаң да ашып,  
Күледі олар мазақтың арсаңдасып...  
Абайдың да ауылына ат шалдырмай  
ақымақтар жүр екен алшаң басып!

Көктегі еріп мен асау жасындарға  
сапар шектім шаң басқан ғасырларға.  
Қара сөзің көп елдің түсінбедім —  
Ғашық болып қалдым да Қасымдарға!

Қасым ақын жоқ. Тірі — жыры бүгін.  
бастан кешкен тағдырдың тығырығын.  
Жазмыш менің жазбады маңдайыма  
сезінуді қолының жылылығын...

Қасым кетті. Қалды тек — өр өлеңі.  
Өр өлеңі — бесікке бөлегені.

Жөнелді ағып жұлдызша көгімізден  
Айбергеннің аяулы Төлегені.

Қатты тиді тағдырдың тезі бізге.  
Өкініштен өртендік өзіміз де.  
Алатаудың атақты ақ иығы  
Мұқағали түспейді көзімізге!

Қанатымыз қан болып қайырылып,  
сұм ажалдың қалды ма қайыр, үміт?  
Қасымдардан, құдай-ау, жасындардан  
Қаншама рет қалғанмын айрылып?!

Шашып алған алқамдай, асылдарды —  
Қасымдарды іздеймін, жасындарды.  
Менің осы тарқамас сағынышым  
Мәңгі кезіп жүреді ғасырларды.

Шыр айналып жүрмеспіз осы араны.  
Асқақ Муза алдыңнан тосар әлі.  
Менің осы тарқамас сағынышым  
Қайтсе де бір Қасымға босанады!

Мен ойлаймын өмірді — мұз асу — деп —  
Ұрпақтардан ұрпаққа ұласу — деп.  
Білгендей сол мұнымды, сен ұлыңа  
ат қойыпсың, ағатай, — «Расул», — деп.

Дидарымыз әжіммен шимайланса,  
арман бар ма аз ғұмыр жырдай болса.  
Мен де тастап кетер ем осы өмірді  
енді қайтып Қасымдар тумай қалса!

\* \* \*

Өзім де көзсіз өлерін білмес қасқыр ем,  
тауға да соқтым, тасқа да соқтым басты мен.  
Талай дүбірге тайрандап барып, сайрандап,  
қара басқандай қайтып ем жердің астымен.

Өзіме таңсық — өзгеше өмірбаяным.  
Өмірбаяным — осынау өңірге аяным.  
Ақылды басы алға тартқанмен пақырды  
сүрініп кете береді құрғыр аяғын.

Асау ғой — рухым. Алмадым тежей күшімді.  
Қыздар да қашты көрді де өктем мысымды.  
Отызға келіп, орда бұзатын шағымда  
Ғалия деген бір сұлу әзер түсінді.

Ағаш болсам да айырдай болар пұтағым.  
Ауаның өзін айызым қанбай жұтамын.  
«Классик» болып кеткенде құрдас ақындар  
құсқанаттанды құйтымдай менің кітабым...

Ас-суын ішіп көрмесем-дағы шет елдің  
адамзат деген ақ мұратыма бекеммін.  
Отызға келіп опат боп — мәңгі өлмеген —  
Есениннен де бес жастай үлкен екенмін.

Көзімнің нұрын көрінген сұмға түсірмей,  
үн-түнсіз қалам тәкаппар Тянь-Шань мүсіндей,  
Ғалия келіп түсінген асау рухымды  
албасты басып қалғанда біреу — түсінбей!

Кеудемде Қорқыт қобызы, әне, тұр ұлып,  
Ұрымтал тұстан шыға алмай жүріп — ұрынып.  
Кешіксе-дағы ақыл-ес кіріп басыма  
Ұрыс-керістен кететін болдым бұрылып.

Бұрылып кетем. Болып па қиын сол-дағы?  
Күшірлік болар — көзіңнің жасқа толғаны.  
Ішінде болсам — пәлеге қалам ұрынып,  
масайрап жүрем — бұрылып кетсем болғаны.

Мен-дағы мәзбін өзіме қожа боп алып,  
оятқанменен бір тентек ойлар — оралып;  
кеудемнен енді саксафон үнін естимін  
баяғы қобыз боздауын, мүлде доғарып...

Мақтайды бәрі... Бірі едім кеше перінің.  
Хош боп тұр енді, келмеске кеткен сері күн!  
Жолыңда сенің адамзат жатыр қырқысып,  
кердендеп, соқпай кетер ме екенсің, Серігім?!

### *АУЫЛ МЕН АВТОВОКЗАЛ*

*М. Сембаевқа*

Қызыларай тиіп тұр Аққораға.  
Екеуі де оранды ақ қалаға.  
Төбесінен ауылдың түсіретін  
Төте жол да шығыпты ат шанаға.

Қырдағы ел мен ойдағы ел араласып,  
мәртебесі шіркіннің барады асып.  
Қан-тамыры — далада қазағымның.  
Қалай жүрміз қалада қара басып?

Түйіскені төрт жолдың — Қарқаралы.  
Жүзін неге ұлынан қалқалады?  
Билет таппай Талдыға... Мәди құсап  
сағынышың сенің де тарқамады.



Саған таныс сағыныш бала кезден,  
аттай өтіп қаланы — дала кезген.  
Бес сом түгіл... он сомға билет бермей  
автовокзал қарап тұр ала көзбен...

Айналғанмен автобус ат шанаға,  
әкең шығып алдыңнан... бас сала ма?  
Базары мол ауылын сағынды деп  
баласынан Аққора ақша ала ма?!

Жүр! Кетейік! Туған жер — асқақ әлем!  
Айырбастай алмайсың басқаменен.  
ҒТР-дың заманы Сағынышты  
Сатып ала бастады-ау ақшаменен...

Бауырым-ай! Жүр! Кеттік! Тұра берме!  
Жол біреу-ақ жүретін бұл әлемде,  
«Келе ме,— деп басыма балаларым...» —  
күтіп жатыр әкеміз құба белде.

Қызыларай тиіп тұр Аққораға.  
Екеуі де оранды ақ қалаға.  
Төбесінен ауылдың түсіретін  
төте жолы дайын тұр ат шанаға.

«ҚЫЗЫЛАРАЙ» КОЛХОЗЫ. 1970 ж.  
4 ЯНВАРЬ

(Х р о н и к а)

Өмір-өзен қалғаны ма тоқырап?  
Жүрек — шерлі. Ащы жасым мол — көзде.  
мен әкеме салдым өксіп топырақ...  
Көбің тойда отырдыңдар сол кезде!

Бәрін кешем. Алаңы жоқ ақ таңда  
шаттаныңдар шарап ішіп, күлгендер;  
Тек — адамзат өксіп жылап жатқанда  
біреулерің тойға барып жүрмеңдер!!!

\* \* \*

Ақша қарға оранды Қарқаралы.  
Көз алдында — күллі әлем картадағы.  
Жұмыр жүрек ішінде — жұмыр Жерім,  
Сайрап кетсем тілімнен бал тамады.

Шиырлаймын несіне ой легін көп?  
Уайым — жоқ. Тамақ — тоқ. Көйлегім — көк.  
Неше түрлі елдердің сөзін естіп,  
неге менің кетеді сөйлегім кеп?

Өліп-өшем өзгені — өзге емес деп,  
ошақ сөзін Отаным сөз демес деп.  
Құнанбайдың мешігін көрсем болды  
Амра ибн әл-Аса \* көзге елестеп...

Маған жаттай жас дәурен, ғашық әні,  
қайран жаным қай жаққа асығады.

---

\* Фаустаттағы (Біріккен Араб республикасы).

Хиросима туралы шерлі жырым  
«Коммунизм таңында» басылады...

Кім бар менің үнімді есіткендей,  
Кім жүр ессіз елесті кешіп мендей?  
Алматыға жіберген өлеңдерім  
алыс шаһар болған соң... кешіккендей.

Шыдай алмай осы бір масқараға  
Алматыға тартсам ба — бас қалаға?  
Ақындардың ауылда туып, сонсоң  
Өлетіні рас па — астанада?

Рас болса, жөнеуім қажет демде,  
қар күрт еріп, құстар кеп мәз еткенде.  
Анда-санда... Ғаламды тану үшін  
Көз салармын аудандық газеттерге.

## «ҚЫЗЫЛАРАЙ» КОЛХОЗЫНЫҢ БАЛАСЫ

(Автобиографиялық

поэма-хроника)

*«Берейін өмірімнен өлең жасап»:*

Қ а с ы м.

*«Осынау әсем жігіт мен едім деп  
Айқайлап айтқың келді біреулерге...»*

Т ұ м а н б а й.

1950...

Шыққан тоз-тозы

Соғыс келіп айпап-жайпап өткенде  
Арқадағы «Қызыларай» колхозы  
Көзін ашып келе жатқан көктемде...

Түстім Жерге! Туа салып шыңғырдым!  
Көзімді ілсем көрем соны түсімде:  
Біткеніне бес жыл болған Қырғынның  
Ызғары бар жүрегімнің ішінде!

Мен туғанда өлкемізде таң екен.  
Қазағының ырымына еліктеп.  
Серік болсын деп өзіне жан әкем  
Есімімді қойған екен «Серік»,— деп.

Серік болдым. Ал мен осы қандаймын?  
Жұрт біле ме мына мендей серіні,  
Күйкентайға серік бола алмаймын,  
Менің атым — Ақсұңқардың Серігі!

Жүріп келем. Өр ойларым, Өр сезім.  
Отсыз өмір кешу ойға сыя ма?  
Қырандарға серік болып көрші өзің:  
Сенің көзің өле-өлгенше қияда!

Жаным шығып, жанарымды жауып қан  
Сан құлағам. Кеудем толы құсаға.  
Қыран кейде төмен ұшқан тауықтан,  
Тауық, бірақ қыран құсап ұша ма?!

Көкірегімде алай-түлей жүр ағын  
Сыртқа шығып сайрай алмай отты үнмен  
Сұрағым бар? Сұрағым бар? Сұрағым...  
Жартысына жауап алған жоқпын мен.

«Құдай — жалғыз» дейді рас па? Таң қалам.  
Мен түсіндім көктен жерге түстім де —  
Бауырларын жылан-соғыс жалмаған,  
Жалғыз еді әкем жердің үстінде!

«Баурым-дап...» жылаушы еді. Ал бізді  
Аймалайтын ақ тілеумен не түрлі  
Құдайға да қол болмаған жалғыздық  
Оған-дағы жараспайтын секілді...

Шерін оның қалай шертіп таусармын?  
Көз алдымда Зауал заман оғы ұшқан.  
Мен — өксікпін. Көз жасымын сол шалдың.  
Осколкамын — қалып қойған соғыстан!

Атыламын! Жоқ шыдайтын дәрменім,  
Сойқан соғыс қазына ашар қай елге?  
Бейбітшілік дейтін інім бар менің,  
Үйленсе екен Шаттық дейтін әйелге!

Бақыт кілті — Балғалар мен күректер  
Соқсын солар Құлыптасқа — Құлып-Тас.  
Соғыс! Сені ұмытса да жүректер  
Мүгедектің тізелері ұмытпас!

Мұрыныңа ілмейсің бе мұны түк,  
Неге маған қарап тұрсың тесіле?!!

Әлем күллі гүл-дәуренін ұмытып...  
Сені ғана сақтап қалған есіне!

Тоқта, сайтан! Сақылдама, сайқалым!  
Әлі өшкен жоқ кесапат пен кесірің:  
Мен тек саған құрдасымды айтайын.  
Білмейтұғын әкесінің есімін...

Сен жараттың балаларды әкесіз!  
Қалай таптың қасиетсіз, некесіз!  
Жүрмесе де жерде жүрелеп тегі  
Олар-дағы — Соғыс Мүгедектері!

Өрім едік. Өстік. Қаттық. Бекіндік.  
Қол бұлғайды жыр елінің даласы.  
Өмірдегі жесірлік пен жетімдік,—  
Өлеңімнің анасы һәм Баласы!

О, Аналар! Ақындардың Анасы!  
Сенің ұлы рухыңа болдық таң,  
Ақын деген — Махаббаттың Баласы!  
Фашист «ақын» жоқ ғаламда — сондықтан!

Есенинше Ару анам қақында  
Жаза алмадым жарқын жыр бір жапырақ.  
Менен өткен дарынсыз жоқ ақында  
Жоқ және де менен өткен ақымақ!

Бір Музадан жоқ басқа ойы, мұны түк  
Пенде болдым. Пегасымды ерттедім.  
Семьяның қаракетін ұмытып,  
Жер ұяның әрекетін зерттедім.

Күлген аз ба мендей саппаз сабазға?  
Кештім терең теңіздерін сияның.  
Бөлмем толы қағаз еді. Қағазда —  
Жанып жатса менің бала қиялым!

Неше түрлі поэмалар болады... Есте!  
Жаза бердім шабыт-мұхит лақылдап.  
Жыртып көбін салдым отқа. Сол пеште  
жатты менің балалығым лапылдап!

Өмір — алда. Өкінемін несіне?  
Ол — кураған бұл-бұл бағым мәуелі.  
Балалықты түсірерде есіме  
Сол бір өртті елестетем әуелі!

Адамзатқа өлеңдетіп сонда жазған хатымды ап  
Ойға түсем. Нанбасаңдар көр келіп.  
Он үшімде қандай жансам лапылдап,  
Отызда да келем солай өртеніп!

Кітап көрдім көз қуантар көлемі,  
Сонан қандай қуат алды жоқшылар?  
Адамзатқа түк айтпайтын өлеңі  
Ақындардан өткен сорлы жоқ шығар!

Көкірегімде көк нәсерлі үн жаңғырып,  
Ұйықтаушы едім таң сыз беріп атарда.  
Ошағымды Анашымға қалдырып...  
Отанымды іздеп шықтым — сапарға.

Тұңғышы едім. Анам сонда қалжырап.  
Абай болшы! Алдында көп сын әлі.  
Отаныңа барам десең — бар! Бірақ  
Ошағыңды ұмытпа!» — деп жылады.

Жүгіре кеп жөнеліп ем дабдырап,  
Күнді көрдім көздерімді ашқанда —  
Ақжарықтан шыға салып абдырап,  
Аң-таң қалып қарағанда аспанға!

Ұшып кеттім. Бір дәм татып шараптан,  
Қашан жетем? Көзіме жас іркілді.

Отан тұрды Абай құсап қарап паң.  
Анам құсап мейірленіп бір түрлі.

Қаңқу сөзден қалдым кейде тұншығып,  
Желмая-жыр қалай бірақ желмейді.  
Кейбіреулер өз баласын қырсығып.  
Отанына жібергісі келмейді.

Олар мейлі, Бекежанша сенделер —  
Қособада... Жетер жерге жетем ғой.  
Ошағынан аспайтұғын пенделер  
Отанды да қызғанады екен ғой!

Абай атам көз алдыма елестеп,  
Бетпе-бет кеп Майбасармен жолықтым.  
Сарыарқада халық қана емес тек —  
Тұрғындар да тұрады екен соны ұқтым!

Халық мені шабытына бөледі,  
Тұрғындар да өзінше ойын топшылар  
Адамзатқа түк айтпайтын өлеңді  
Ақындардан өткен сорлы жоқ шығар!

Ана тілім айналды да антыма,  
Өлең деген бөбекпенен тел өстім.  
Халқым барда, Антым барда халқыма  
Тұрғындарды көзіме ілген емеспін!

Жоқ ерлігім... Қорқақтыққа күйгенмін.  
Өлеңімде менің осы шерлі үнім.  
Отыз жаста сүйгеніме үйлендім,  
Осы шығар болса егер бір ерлігім.

Кешіре ме сұлулықтың әлемі  
Түсіне ме, шіркін, соның себебін?  
Жетісуда жеті-ақ аққу бар еді  
Соның бірін ұрлап алған мен едім...



Ұстап алып қама торға сал-дағы.  
Бой тасалап қашатұғын пенде емен.  
Аты-шулы ақын болмасам-дағы  
Аты-шулы ұрлықшымын мен деген!

О, Жетісу! Асқақ қара сен елге!  
Тас — қамалым, жеңе алмайды сені ешкім.  
Алты күйеу батыр болса егерде  
Кенже күйеу — мен де қорқақ емеспін!

Қайнап жатыр қан-тамыры тереңде  
О, Жетісу! Тәж тақ сұлу өнерден!  
Алты күйеу ақын болса егерде,  
Мен де ақынмын. Атым шығар өлеңмен!

Жырлай берем Сұлулықты қаталап,  
Керек емес көз алдайтын бөзіңіз.  
Адамзатты қосатұғын — махаббат  
Айыратын — мына біздің өзіміз!

Ғасыр көші! Болашаққа тартыңыз!  
Жан сауғалап құрып кету — саған жат!  
Махаббаттан жаратылған — халқымыз!  
Махаббаттан жаратылған Адамзат!

Жер үстінде болған талай қырғындар  
Көрдің таңды, түн азабын кештің де.  
Неменеден жаралды екен тұрғындар?  
Білсем де іштей... Айтпан бірақ ешкімге!

Махаббат — бір ұлан асыр дария  
Жүзіп кеттім, жүз толқынын кештім де.  
Отызымда кездеспесе Ғалия  
Алпыста да үйленбес ем ешкімге!

Осындаймын! Көзбен көрмей кім сенер?  
Осындаймын өмірде һәм өңірде

Пенде біткен аяғымен жүрсе егер,  
Жүрегіммен жүремін мен Өмірде!

Тіршілікте қалған кез көп мәңгіріп.  
Көлеңкесін көздеген жоқ саяның.  
Жүрегіммен жүремін мен мәңгілік  
Ақсақ болып қалса-дағы аяғым!

Дос көп менде: Ақселеуім... Дәуітім...  
Қолымды ұстар алдымнан сан ел шығып.  
Меніменен дос болмаса әлі кім —  
Өлеңімді жіберемін елші ғып.

Еліктедім көп ақынға. Бүгінде  
Жүрген жай бар өз ойымды ән қылып,  
Бәрі кетті... жүрегімнің түбінде,  
Алатаудай Абай қалды мәңгілік!

Сүйдім Күнді оның нұры — жырымда.  
Жетегінде кеттім бір пәк ойлардың.  
Отыз жаста әке болып бір ұлға  
«Рауан»,— деп Күннің атын қойғанмын!

Не бітірдім? Не жаулады еркімді?  
Көз ілеспей аспанымда шапты Ай, Күн.  
Мен де айналдым айналғанда Жер Күнді.  
Енді қанша айналамын! Айтпаймын!

Айтпан, босқа қозғамашы дертімді.  
Басқа күдік... басқа сұмдық ойымда:  
«Енді қанша айналады Жер Күнді?!» —  
Деген сауал ендіктердің бойында —

Шыңғырып жүр! Үні ащы! Ал, тыңда,  
Жүрегімде жүйке жейтін жүр ағын  
Мен кетермін. Мен кеткенде артымда  
Қалсын осы қасиетті сұрағым!

Сол сауалға жауап бермеу — асылық  
Не дер екен зиялылар тақтасы:  
Қарсы алдымда жатты айқара ашылып  
Университет, институттар қақпасы.

Қарсы алды олар мені арманшыл кісі деп.  
Қалар ма едім сол қамалда бекініп?  
Кенет Пегас қоя берді кісінеп!  
Атып шықты ауласынан секіріп!

Атып шықтым! Бір жалт қарап шыраққа,  
Өмір — тәтті. Сүйем бірақ өленді.  
Қанат бітіп, сонда Муза пыраққа,  
Мені сонау аспанға ала жөнелді.

Көзде жасым, дидарға ойлы түсті рең.  
Ұштым теңіз... балықтардың үстімен.  
Залптардың тамұқтардың үстімен,  
Табыттардың, халықтардың үстімен!

Қайран анам түсті есіме қалжырап,  
Тәңірінен маған медет сұраған.  
«Отаныңа барам десең — бар! Бірақ  
Ошағыңды ұмытпа!» — деп жылаған.

Тәте! Ұлыңның сағым болды сел әні,  
Кеудесінен кеңістікке құя алмай.  
Отаныма жеткен жоқпын мен әлі.  
Ошағыма не деп барам ұялмай?

Туған күнім түсті есіме: Таң екен...  
Қазағының ырымына еліктеп.  
Серік болсын деп өзіне жан әкем,  
Есімімді қойған екен «Серік», — деп.

Саф алтындай ойлар келді санама  
Әкем — марқұм... Мүмкін, ол да өкпелі?

Өкінемін әкем түгіл, анама  
Әлі күнге серік болғам жоқ тегі.

Көкірегімді кернегенде нала кек,  
Көз алдыма қасиетті анам кеп —  
Жауаңдайды жасқа толы көзімен,  
«Неге сонша жүдеп кеттің, балам?» — деп.

«Мен жоқ кезде ренжітті сені кім?  
Қанаттарың қайда — Бейбіт, Берің?! —  
деп сұрайды әкем кіріп түсіме —  
Неге сонша жүдеп кеттің, Серігім?!»

Сонда асқақ жауап берем мен тұрып  
Сағынышты сабырлы ойға жеңдіріп.  
«Жамандықтан күнде таяқ жеймін мен  
Жақсылыққа серік болам деп жүріп!»

Өлеңдерім айтсын соны сендіріп.

*Интимдік лирика*





### *ИНТИМДІК ЛИРИКА*

Мен — Тұтқынмын. Мәңгіріп түсінбейсің түк мұны.  
Мен — Тұтқынмын. Мәңгілік Махаббаттың Тұтқыны.

Мен — ғасырдың жасылы. Күннен гүл боп төгілдім.  
Белинскийдің ашуы. Күлкісімін Гогольдің.

Мен — Арманмын. Арманмын — шымырлаған от үні.  
Шәйіт болған жандардың тірі қалған өкілі!

Мен — Дауыспын. Еркін үн пірім. Онсыз тұншықтым.  
«Сақтаныңдар!!!» — дейтұғын дауысымын Фучиктің.

Көлеңкеден дір еттім жас үзіліп жанардан.  
Мен — Азамат-Жүректің лүпілінен жаралған —  
интимдік лирика.

## ГОМА САПИЕНС \*

Тас-талқан боп құрсаулы мұз — кеніш те,  
Күннің нұры лап қойып мұз берішке —  
Жалт қарады жалпақ әлем аң-таң ғап  
Тәй-тәй басқан гома сапиенс-ке.

Қыс-Заманның қаһарынан еті өліп  
эзер шыққан тұмауратып, жөтеліп —  
басы айналған гома сапиенс тұр  
жерден алғаш өз бауырын көтеріп...

Жұмыр Жерде жан-жануар қауышып  
үнге толды үңгірлер мен тау іші.  
Мұз құрсаудан шапшып аққан тасқыннан  
жаңғырады Сарқырама дауысы.

Мәңгі Көктем келгені ме? Шалқарда  
арайланып атып жатты бал-таңдар.  
Босып жүрді тау теке мен киіктер,  
жосып жүрді мамонттар мен тарпандар.

Алғаш рет ескі түсіп бас қамы,  
Қарын қамы — ойламады басқаны —  
садақпенен жебені ойлап тапты да  
сатырлатып көздеп — ата бастады!

Қарын қамы жаулап ойын, сезімін  
олжалы боп еті де өсті көзінің.  
Жебелері — тау текені жаусатқан —  
жайпады енді бауырларын өзінің!

«Неткен сұмдық!» «Өлім дей ме?!»

«Не дейді?!»

Неге біреу мұның қылмыс — демейді?

---

\* homo sapiens (лат.) — саналы адам.

«Өлтірме!» — деп атып тұрды — Өлтірме!  
Мамонттар да мамонт етін жемейді!!!»

Осы Рухтың өлмесіне сенемін.  
Өлеңіммен соны ғана жебедім.  
Ең бірінші қайраткер — сол! Ол-дағы  
нысанасы болып еді жебенің...

«Обал-ай!» — деп қалды ел. Өрттей — түрлері.  
Осы болар қасқырға иттің үргені:  
Қаруы бар адам миы сол кезде  
ойлап тапты зындан менен түрмені.

Мәре-сәре болған қылыш ісіне —  
пілте мылтық — шабыт берді кісіге.  
Енді, міне, бәрінен де баз кешті,  
Ракеталар кіреді оның түсіне...

Отырарлар — Отырардың жалғасы.  
Хиросима — қасіреттің қамбасы.  
Ырсиып тұр гомо сапиенстің  
Буханвальдта салған — қара таңбасы!

Бәрі де сол — қарын қамы, бас қамы...  
Қарын қамы... Ойламайды — басқаны!  
Жебе ұстаған жанкештіден гөрі, тек —  
Бомба ұстаған —

тағы

бола, бастады...



\* \* \*

Қалың нөпір дүр сілкінді — түсімде  
Неше түрлі құбылыс бар ішінде...

Бастап шықты шеруді, эне, кіл Шындық.  
— Сәлем!— дедік  
Бәйік боп қол ұсындық.

Тұрды ол сонда қолымызды ала алмай,  
абақтыдан әзер шыққан адамдай.

Жанарында ызалы бір жас қапты:  
біреу оның қолын шауып тастапты!

Аяғы — ақсақ. Неткен жүдеу сүрені,  
Тек: кеудеде лүпілдейді жүрегі...

Түсірмепті сонда да асқақ нінін,  
кисе-дағы қайыршының киімін!

Қоршапты жұрт оны оңы, солынан  
Келеді еріп бәрі соның соңынан!

Шындыққа кең жол беруді өтініп  
Қасыңда оның өзеуреп жүр Өтірік!

## ЖАЗУЛАР

*Р. Ғамзатовқа*

Күйкілікке  
тиейін жасынға ұқсап жасап бүлік.  
Қоймайын пәктігіне тас аттырып!  
Қанжарға — оңбағанның басын алған —  
сөзім бар жазатұғын қашап тұрып!

Көп бейне көз алдымнан көлендеді  
елестеп Өмір нәма өрендері.  
Сіз ғана оқитұғын сол қанжарда  
жазулы — Спартактың өлеңдері.

Өлең-құс ұшқан сайын ұзап менен,  
О, сұмдық, есуасқа ұқсап келем:  
Жазар ма ем бір жырымды, қағазға емес,—  
бір арсыз бетке өткір Пышақпенен!..

Соғыстар кеткен елді араз қылып,  
бұза ма Жер тынышын тағы азғырып?  
Мың рет Хиросима хикаясын  
Жазар ма ем ғасырымды қағаз қылып!

— «Жақсы сөз — жарым ырыс» аман шақта  
өзіндей ақын керек адамзатқа.  
Алтынға қарағандай аң-таң қалып  
Қарайтын кез келеді қаламсапқа...

## ВАСИЛИЙ ВАХМЕНЦЕВКЕ

(Михаил Львовтан)

Түнек түндер ұмытылар ма ақ таңда?  
Мәңгілікке қош бол, мәңгі көз ілдің.  
Қанды көйлек достар өліп жатқанда  
тірі қалу — күнә! Куә — өзіммін...

Жүрегімді түсінуші ең айтпай-ақ  
Дозақ өртін өзіңмен бір кешкелі,  
өзіңменен бір... қан майданнан қайтпай-ақ  
қалсам деп ем:  
тірі жүрмін... Кеш, мені!

### СУРЕТТЕР

Освеньцим... Вьетнам... Ағып барам — Сенада.  
Көзім алды — Экран. Экранда — Жер-Ана!

Неше түрлі суреттер! Көрдім сойқан сүренін:  
Қарғыс айтып дірдектеп, қалшылдайды жүрегім!

Жақ шамыңды жарық қып! Мынау — кімнің Отаны:  
құйып жатқан Танк қып — Трактор мен Соқаны?!

Сұмның үйі — толы апан: ішінде адам табыты.  
Пиночетте жоқ — Отан. Отан — Неруданікі!

Сот залынан көргенде қанішерді, күрсініп  
кісі өлтірген қолдарға қараймыз-ау түршігіп...

Құбыжықтың көкесін көргің келсе, тілегім:  
еңменінен суырып алып көрші жүрегін!

Қара, сонсоң тайсалмай күйкі ойларды күйретіп.  
жүрек емес бұл мүрде — зұлымдықтың суреті!

Сурет... Сурет — әлемі мың бояулы түстің де.  
Сурет неткен көп еді мына жердің үстінде?!

Көресің бе мынаны, Күн елінің үмбеті,  
Бухенвальдтар — фашизм жүрегінің суреті!

Жаза алмаймын кексіз жыр. Қан — жүректің сиясы.  
Тарих деген шексіз бір Сурет галереясы.

Тарих — Айыптау актысы сот залында оқылар,  
Хиросима... Бейрут — ол! Герника... Отырар!

Кино көрсен, пақырым, көретінің — бомбылау...  
Суреттен де ақыры шошитұғын болдық-ау!

Өлі. Тірі суреттер! Неткен суық сүреңің!  
Қарғыс айтып дірдектеп, қалшылдайды жүрегім.

Освеньцим... Вьетнам... Ағып барам — Сенада...  
Көзім алды — Экран. Экранда — Жер-Ана!

О, Жер-Ана, не сұмдық: тас саңырау жетім — мен;  
естімеймін еш үнді, сурет көрем — эфирден!

Сурет көрем әлемнен. Кімді көрдім фәниден:  
әсемдікті — әйелден, пәктігіңді — сәбиден.

Көрем, жерім, мен де бір өңіріңнің үмбеті.  
Өлеңдерім — өзіңнің өміріңнің суреті.

Тілсізбін, жансыз өлген кісіндей.  
Ішімнен әбден тыныппын.  
Өтіпті-ау өмір көрген түсімдей...  
Көбісін, тіпті, ұмыттым.

Тірілтем қайтып өлгендерімді?  
Кетті алдап уақыт, сайқал-ақ:  
Күні кешегі көргендерімді  
айта алман бүгін қайталап.

Шарт етіп бір күн мен де сынармын  
көз жетіп құнсыз күшіме:  
мен де бір күйкі пенде шығармын  
Уақыттың кірген түсіне...

Жер шайқалтса да — күшіне мініп  
өзіне таппай тең келер —  
Уақыттың бір сәт түсіне кіріп  
жоқ болды қанша пенделер?

Жер Ананы да жерсінбейтұғын  
тыраш бар дейді, Рас па?!  
Уақыттың өзін менсінбейтұғын  
кез болдық не бір тырашқа.

Айқайымыздан алап тұнғандай,  
пенделік дәме іш тырнап.  
Ұлы Уақыт бізге қарап тұрғандай  
ішінен күліп, мысқылдап...

Батыр боламыз түсіне кіріп  
Қан-жынға белден батпақтап.  
Ақын боламыз түсіне кіріп  
қайдағы жоқты шатпақтап...

Шарт етіп бір күн мен де сынармын  
көз жетіп құнсыз күшіме:  
мен де бір күйкі пенде шығармын  
Уақыттың кірген түсіне...

### *ШЫҢҒЫСТАУ. ҒАСЫРЛАР. АБАЙ.*

Ғасырлар келеді ұшып оттай жанып,  
Құр бәрін жайпап өтіп құныққандай.  
үстіне Шыңғыстаудың тоқтай қалып  
кетті ағып,— тұрып қалмай...

Кетті ағып. Сан жеткісіз — санасандар.  
Тамам үн сонымен бір тамамдалды.  
Талайлар көмілді де қара шаңға,  
Абайлар — аман қалды!

Ғасырлар келеді ұшып оттай жанып.  
Түсін де түстеп жөндеп қарамадық:  
үстіне Шыңғыстаудың тоқтай қалып,  
тағы да барады ағып... Барады ағып.

Жаңа жыл жалт қаратып тұңғыш қарға,  
тұрса да алуан іс алдыма кеп,  
келеді жетіп барғым Шыңғыстауға:  
«Топырағыңда Абайлар қалды ма?» — деп

Ғасырлар құсша ұшады. Қарасандар.  
Керемет мазасыздық келбетінде.  
Талайлар көмілсе де қара шаңға  
қалса екен Абайларым — Жер бетінде!

## ЦИВИЛИЗАЦИЯ

Цивилизация! Неткен осы ұшқыр ең!  
Көрген емен сендей жойқын күшті мен:  
Қалаларды жаулап алдың бір сәтте  
аттап өтіп ауылдардың үстінен,

Жаугершідей түсің суық. Түнеріп —  
аспанында алапаттар жүр өріп.  
Қаланы да қара жерге түсірдің,  
даланы да бір-ақ жалмап жіберіп!

Жер-Мекеннің шығып қара қордасы,  
Адам тәні шошқалардың болды — асы.  
Цивилизация, — десем болды... Көзіме  
елестейді — Атом! Атом Бомбасы...

Өзің жайлы аңыз да көп не түрлі.  
Мынау Дүние нендей ойға бекінді?  
Анасынан қайта туған адамзат  
өзін-өзі өлтіретін секілді!

Пәктік тақтан түсіп, болды — таман зат.  
Тәжін киіп кердендейді арам зат.  
Наркотиктей отыр мүлгіп түс көріп  
ақыл-естен айрылған адамзат.

\* \* \*

Батпаса егер жанымға жендеттердің тізесі  
жер-көктегі Пәктікті түсінер ме ем, ар-ұят!  
Өмір деген Жұмбақты түсінбес ек біз осы —  
өлім деген болмаса, айналайын, Табиғат!

Алмастырсам қашанда алмастырам батыл мен  
жауынгер мен диқанның мылтығы мен күрегін.  
Салғастырсам қашанда салғастырам ақын мен  
Арамзаның жүрегін!

Өмірде де, өлеңде күйіндіріп, үркітіп,  
қайшылықтың қырғыны тоқтар емес қан ағып.  
Дарынсыздың бәрін де кетер ме едік пір тұтып  
егер Данте болмаса, айналайын, даналық!

Ата-бабам тарихтың құдығынан сор ішті.  
Болашаққа сенді олар, оның өзі — ұлылық.  
Кетер ме едім шошынып пушкасынан орыстың —  
егер Пушкин болмаса, айналайын, сұлулық!

Қонцлагерьлерде біз азап шегіп, қиналып,  
Бостандықтың қадірін қапаста қап түсіндік.  
Гитлердің өзіне кетер ме едік иланып —  
егер Гете болмаса, айналайын, шындық!



*МУЗА ҚЫЗ БЕН МАНСАП АТТЫ  
МӘРТЕБЕЛІ МЫРЗА ТУРАЛЫ БАЛЛАДА*

Жерім осы — тығырыққа тірелген.  
қашанғы осы жүремін,— деп — шідермен —  
Мансап деген мәртебелі мырзаны  
Муза-Қызға айырбастап жібергем!

Сонда Мансап айғай салды: «Серігім!  
Құшағында кеткенің бе перінің?  
Мархабатты жігітіңді іздерсің  
махаббаттың... басқаннан соң желігін...

Бесігінен жеткенінше молаға,  
пендеізідің қу құлқыны тола ма?  
Жоқ нәрседен бар жасайтын мен ем ғой...  
Мына сұлу саған тұтқа бола ма?!!

Не таппақсың ғұмыр кешіп елеспен!  
Асқақ ұл ең айдарынан жел ескен...  
Муза-Сұлу — адамзаттың жеңсігі  
Ал... мен — сенің өзіндікі емес пе ем?!

Зиян көрген жерің бар ма менен еш?  
Жи есінді! Соққаны ма сел-елес?!  
Адамзат деп өмір сүрген көзсіздің  
біріншісі... соңғысы да — сен емес!..»

Жөн айтады. О, бәрін де білем мен!  
Сонда-дағы тығырыққа тірелмен,  
Мансап дейтін мәртебелі мырзаны  
Муза-Қызға айырбастап жібергем...

Мен пәктікпен тел өстім.  
Бірге өлеміз өлсек те.  
Бақа-шаян емеспін,  
батпағынды көрсетпе!

Көлеңкеде салқындап,  
пұл сатқам жоқ базарда.  
Керек емес алтын тақ!  
Керек емес казарма!

Керек емес маған түн  
баскесерлер басынған.  
Қолы керек анамның  
сипайтұғын шашымнан...

Көргемін жоқ аз ылаң.  
Сау жер бар ма өңірде?  
Оңбағаннан қажығам:  
Олжас керек өмірге!

Түскен емес көзіме ақ  
жерік қылып жер-ғалам.  
Парижінді өзің ап,  
Сарыарқамды бер маған!

Құрсақта да жатып ек,  
соны ұғатын ер керек.  
Екі метр ақырет,  
екі метр жер керек.

Керек маған гүл елі  
жоқ жоқтауы, азасы.  
Ғашығымның жүрегі.  
Ғасырымның мазасы...

## ПЕНДЕНІҢ ҚАСІРЕТІ

Д. С.

Өзімнің зәрем ұшты сезгенімде,  
дәл менше тағдыр енді сынап па екен,  
Күліппін — күлмейтұғын кездерімде...  
Соныма ғұмыр-бақи жылап кетем!

Көзіңмен көре тұрып, сезбедің бе?  
Мен ғана күллі адамнан күйікті екем:  
жылапшын — жыламайтын кездерімде...  
Соныма ғұмыр-бақи күліп кетем!

Мен сөйтіп еңсемді бір биіктетем.

\* \* \*

Ғасырлар-ай! Қасіретті! Тұлдырсыз!  
Келгені де, кеткені де — түс, мүлде.  
Жер астының бәрі — мола! Жүрміз біз —  
адамзаттың сүйегінің үстінде!

Әзәзіл күш әбігер сап әлекпен,  
әлсіз пенде тайталасты күштімен.  
Жоқ Тарихтың — төте жолы. Бәрі өткен —  
адамзаттың сүйегінің үстімен.

Ұландарым қалды қанша жотада  
төмпешік боп? Түн-Ғасырлар — түс, мүлде.  
Жер астының бәрі — мола! О, тоба!  
Адамзаттың сүйегінің үстінде.

Гүл ашып тұр өмір бағы. Батыр да,  
ақын да көп... Зілзала алып мазаны,  
Отырардың Обалары қахында  
өлең жазып жүрміз сонда азалы.

Қайшылықта қалқып жүрем сандалып,  
Қалш-қалш етіп тісім тимей тісіме.  
Тәж-Мақалды көріп қайтсам таң қалып —  
Хиросима... кіреді ылғи түсіме!

Кремоторий — Бухенвальдтар бар тағы!  
Адамзатқа айтпан одан басқа түк:  
Қыз-Дүние көзінді арбап тартады,  
Мұз-Дүние жүрегінді қақсатып!

Әзәзіл-күш әбігер сап әлекпен,  
әлсіз пенде тайталасты күштімен.  
Жоқ Тарихтың — төте жолы. Бәрі өткен —  
адамзаттың сүйегінің үстімен.

Ғасырлар-ай! Қасіретті! Тұлдырсыз!  
Келгені де, кеткені де — түс, мүлде.  
Жер астының бәрі — мола! Жүрміз біз  
адамзаттың сүйегінің үстінде...

\* \* \*

Біреу шықты «Аярларға сенбе!» — деп  
Соған сеніп, соңына ердім мен де кеп.  
«Азамат!» деп сонда арқамнан сипады,  
Басқа жұртты менсінбедік: «Пенде!» — деп.

Шерін төксе ақын сынды азалы-ақ,  
Күндіз-түні елдің қамы мазалап.  
халық жайлы сөйлегенде мінбеден  
қапаланып жылайды әлгі азамат.

Қанша әсбеттеп бояғанмен түр, өңін,  
бір сұмдықты сезуші еді жүрегім,  
нағыз пендең — сол екен: тек — орындап  
жүрген екен азаматтың ролін.

Бір Демосфон тәнтi қылып өзіне,  
бір жантығың басылды оттай көзіме.  
Актер біткен сахнадан түсті де  
сүңгіп кетті мына өмірдің өзіне!

Актерден де талантты актер ол енді,  
жұрт қолпаштап, ләззатқа бөленді.  
Актер-ақын жазды-дағы өленді,  
Актер-сыншы марапаттай жөнелді!

Бір-біріне әзір шоқпар, батасы,  
жетіп жатыр күндесі һәм бақасы.  
Жер-бесікте Абай жатар дөңбекшіп —  
азаматтық лириканың атасы...

Джульетта боп ойнаған «Аһ!» ұрып,—  
жеңіл әйел болып шықты шатылып.  
Қозы болып ойнаған бір боздағым  
Дон-Жуанды бейнелеп жүр қатырып!

Аң-таң қалам, осы ойынды жат көрмей,  
қайда жүргем бір тұлғаға шап бермей?  
Жаутаңдаймын көздеріне қарап мен  
роль тимей жүрген сорлы актердей!

Сахнаға шықпай қалу — тірі өлім!  
Бозарып та бара жатыр түр, өңім.  
Армысыздар, бармысыздар, актерлер,  
алыңыздар, міне, менің ролім!

Ал, таласып алыңыздар «аһ!» ұрып,  
қане, қайсың шығасындар атылып?  
Роль тимей жүрген сорлы актердің  
бейнесін бір ойнаңдаршы қатырып!

*«ҚАЗАҚ ССР ТАРИХЫ» КІТАБЫНЫҢ  
СОҢҒЫ БЕТІНДЕГІ ЖАЗУ*

«Менің далам тәкаппар да, өр мүлдем —  
жоқ болса да көкті сүйген оқ шындар.  
Бәрің оның жеңілгенін — көрдіңдер.  
Құл болғанын! — бірің көрген жоқсындар!!!»

(А в т о р ы — б е л г і с і з)

*АВТОГРАФ*

Қайран жүрек, күй ойнап пернеден,  
дәмдес болған періште, періменен,  
жетім болмай жатып та, жер шарының  
жетіміне қосылып еңіреген.

Адалдығын Адамға төрелеткен,  
жолдас болған сан тұлға, кереметпен;  
өзі жылап жатып та, өзгелердің  
өмірінің шаттығын өлең еткен.

Сол жүрекпен сүйіппін елжіреп мен.  
Сол жүрекпен жүріппін тентіреп мен.  
Білесің бе? Мен күллі өлеңімді  
сол жүректен жазған ем. Сол жүрекпен...

## ХАТЫНЬ

Г. Булыкоға

Хатынды айтып боздайсың кеп, боздайсың!  
Қай-қайдағы қасіретті қозғайсың...

Қайран халқың қандай мұңлық, шерлі еді:  
есерлердің сол ма ендігі ермегі?!  
Бір Қабірге (қойша қырып!) фашистер  
бір тайпаны жерледі!

Өмірдегі бір күдік пен бір үміт,  
өлеңде де өзеурейді кірігіп.  
Хатынь деген — алып мола! Одан тек —  
Халық қана — қайта шығар... Тіріліп!

Сол моладан Қосмосқа қарашы:  
Зор ор сынды — зор қайғысы, наласы —  
Мазак болып итше тірі жүргенше  
Азат болып өлді адамның баласы!

Рухың — жырға, тәнің терге малшынып,  
өсіп-өндің, орман болдың, тал шыбық.  
Біреулердің келді құдай болғысы,  
Өмір, бірақ — құл болуға қарсылық!

45-те Хатындағы қайтты есе.  
Үре шабар ит аз ба әлі «Айт!» — десе.  
Құл болғысы келмейтұғын жан ғана —  
батыр болмақ! Ақын болмақ — әйтпесе...

Замандар-ай! Адамдар-ай! Кіл елес!  
Ғасырларың өтті азалы, күлегеш.  
Тарих деген — құдайлар мен құлдардың  
Төбелесі! Одан басқа — түк емес!

Қайта-қайта Хатынды айтып боздайсың!  
Қай-қайдағы қасіретті қозғайсың...

*АМЕРИКАН ФИЗИГИ  
РОБЕРТ ОППЕНГЕЙМЕРДІҢ  
ТОЛҒАНЫСЫ*

Өмір өтті тарихтың арнасында,  
өр тасқынға шомылып мал, басың да.  
Адам деген қоғамдық жануарын,  
тыр-жалаңаш болатын алғашында.

Топас тұлға, сезімсіз кескіні — өлі,  
керемет бір кез келіп, тез түледі:  
«Ұятынды жап!» — деген ұлы дауыс —  
жануардың ең алғаш естігені!

Тұл сұлбасын пәк сезім иіндіріп,  
Сұлулыққа имандай иілдіріп —  
Ұят! — деген ұлы күш жануарды  
тағылықтан ап шықты киіндіріп!

Рух сыйлап ұлы ұят ару-арға,  
адам енді айналды палуанға,  
жан-жануар тұрды кеп басын шұлғып,  
адам деген қоғамдық жануарға.

Сол үн талай ғасырды кескіледі,  
ол да ақыры жаңғырып — ескіреді.  
«Ұятынды — жап!» — деген үңгірдегі үн  
қалалардан қайтадан естіледі...

Қанды қырғын індетке қара да тұр:  
айналдырып басын кіл қара бақыр —  
Қайта шешіп киімін жануарын  
тағылыққа талтандап бара жатыр.



## ДАЛАМЕН ТІЛДЕСУ

Барып едім дала-анама, сөйлеп кетті ол шатынап:  
«— Ұлдарыңды қаралама... Қаралатпа, ақымақ!  
Талай аузың күйген жансың иттеріңнен қабаған...  
Өз ұлыңа тиген қамшың — өз халқыңды сабаған!

Жаным дертті... Төсектемін. Тәнімде де — қара дақ:  
өз ұлыңды өсектедің — өз халқыңды қаралап?  
Отаныңның даналығы — көктей шексіз, тұнық та.  
Ұлдарыңмен ғана — ұлы екеніңді ұмытпа...»

Оған не деп ақталам мен? Айтысатын кісің бе?  
Айқай салып айтпағанмен аз ба өксігім ішімде?!  
Үн-түңсіз-ақ қала берем ұқсап жансыз мүсінге  
Бұдан бұлай даламенен сөйлеспеспін түсімде...

*АҚШ-тағы ҮНДІСТЕРДІҢ АЗАПҚЕРІ  
ЛЕОНАРД ПЕЛТИЕРДІҢ МОНОЛОГЫ*

*«Ең алғашқы адам тектес тіршілік иелерінің қай өңірде қаз басқанын зерттеушілер күні бүгінге дейін іздестіріп, таба алмай келеді»*

(Газеттерден)

Құлшынып тұрып,  
Тіршілік құрып — өлмей кеп, тіршілік құрып,  
бара жатқанда ел-жұртың қырсығып-құрып —  
жаратқан жалғыз иеге құлшылық қылып,  
бірдеңе айтқың келеді... тұншығып тұрып!

«Ең алғашқы адам қай жерде қаз басты?» — дейді...  
Қаншама ғасыр алмасты? Мейлі!  
Білмеймін! Әне: басымен ұрып даланы,  
талқандай алмай құрсаулы құлыпхананы —  
тағы бір халық тарихтан құрып барады!!!

Қайран тән ұқсас қанаты сынық кептерге.  
Отаннан — опа, ошақтан — шырық кеткенде —  
Қақпанға түстім қасқырша ұлып кеп мен де.  
Іздеме мені көз жасым тұнып... кепкенде.  
Іздеме мені тарихтан құрып кеткенде!!!

Шежірем дәуіт сиясын сарқып болды ма?  
Адамнан — адам тектілер артық болды ма?!  
Ей! Құтқар мені! «Өмір!» — деп өліп, таламын,  
(Көзімді ашсам — көркінді көріп қаламын),  
Цивилизация! Міне: мен — өліп барамын!!!

Құлшынып тұрып,  
Тіршілік құрып — өлмей кеп, тіршілік құрып,  
бара жатқанда ел-жұртын қырсығып — құрып —  
жаратқан жалғыз неге құлшылық қылып,  
бірдеңе айтқың келеді... тұншығып тұрып.

## ҚАСЫМ

Табиғат — ессіз, әрине.  
Адамның ғана серігі — ой:  
бір Қасым сыйған қабірге  
мың топас сияр еді ғой!

## ХИРОСИМАДА ӨЛГЕН ӨРИМ ҚЫЗДЫҢ ӨЛЕҢІ

(Н. Хикметтен)

Ашындар есік өзіме,  
тірілерге рухым: «Ұш!» — дейді.  
Көрінбен тірі көзіне,  
аруақ — көзге түспейді...

Хиросима Өртінде  
өлгем мен. Сонсоң — көмген мұз...  
Жетіде ем. Әлі — жетіде...  
Өспейді өстіп өлген қыз!

Тажал өрт таза кенелді:  
шашымды жалмап жеген-ді.  
Күл болып кеткен денемді  
жел келіп ала жөнелді.

Жатырмын талып тамұқта  
Керексіз — күріш, нан да, тұз!  
Қант та жемес алып та  
жапырақ құсап жанған қыз!

Айтшы осы өлеңдерімді,  
адамзат, шалқып шабытың.  
Өртетпе өрендерінді  
Өзі алып жесін — қантын...

## ЖАЛА МЕН НАЛА

Қасымызда бір пенде жүр домалап,  
Оңбағанға күлу-дағы — обал-ақ:  
ақ-қаранда қақысы не — жобалап  
жазады арыз. Оның да аты — «Домалақ».

Қағылған мен соғылғандар «Ойбай!»-ды  
салып... соны тауып алмай қоймайды.  
Тіп-тік жүрген адамдарды сүрінтіп,  
домалатып ойнаймыз! — деп ойлайды

Белгілі оған ата-бабаң, әкең де,  
Сенің өзің сезбейтұғын қатең де.  
Тірі болса... шіркін, осы пендені  
алып барып көрсетер ме ед. — Сәкенге?!

Бұл тобырды мәңгі кешпес сол ақын.  
Құрбаны — анық... Ал өзінің жоқ — аты...  
«Отан!» — дейді... Көздеп тұрып, тасадан  
сол Отанның ұлдарына оқ атып!

Тіріге де, өліге де жауықты.  
Неше түрлі кінәні ойлап тауыпты.  
Тыштандаған Бериядан гөрі осы  
ұсталмаған бериялар — қауіпті!

Дей алмайсың оны: «Сотқа тартындар!»  
Шаршы топта періштедей жарқылдар.  
Біз білмейміз бұл пендені. Өйткені —  
бізден терең білетұғын марқұмдар!!!

Сұмырай мен сұмдар тапқан кінәдан  
талай боздақ шалқасынан құлаған.  
Жалақордың құрбаны боп — ұлы адам,  
ұсақ пендең жүріп жатыр дін-аман!

Боздаған үн естілгенде даладан  
қозданады жоқтау жыры — наладан,  
Ошағым да ойсырады — жаладан,  
Отаным да қансырады — жаладан!

Туған жердің нан тұзынан от қуат  
алса-дағы — адал ұлын соққылап —  
аяр пенде ғұмыр кешіп қоғамда,  
сол қоғамда маза берген жоқ, бірақ!

Құрбаны анық. Ал өзінің жоқ — аты!  
Сойылы — ұзын, кімді болсын соғатын.  
«Отан...» дейді... Көздеп тұрып, тасадан  
сол Отанның ұлдарына оқ атып!

Тыңды түріп болат жүзі соқаның  
арайланып ата берші, о, таңым!  
Сумандаған сұмырайға сенбесе  
бұдыр да асқақ болар ма еді Отаным!

Сұм қайтеді көзіндегі наланы?!  
Қайта-қайта аяғыңнан шалады.  
Аярларда Отан жоқ қой! Бар болса  
оған-дағы жала жаба салады...

Болжаласпады бақастар ақыры,  
үстінен төнді... өрді — апат;  
Қаншама марқұм қапаста жатыр!  
Жер асты — алып көрлақат!

Өмірдегі өксік мағыналардың  
өлеңге көшіп дірілі —  
запран құсқан заманалардың  
сүйегі көрде шіріді...

Жоғалтты талай ерін жер беті.  
Көбін талақ қып тастады.  
Клеопатралардың керім келбеті  
көмескі тарта бастады...

Батты ғой не бір ару-айлар да,  
артынан асқақ күн шыққан.  
Айбарлы деген Абылайлар да  
алқынып-алқынып — түншыққан!

Жұлдыз да жанып-сөніп қалады  
аспанда аздап сән құрып  
Аллаң да, міне — өліп барады!  
Абайым ғана — мәңгілік!!!

## ХАНЫШАЛАР

Ертегі мен аңыздардан естимін:  
шерлі әйелдер, аумайтұғын жесірден,  
сенің шерің есімде жоқ ешкімнің,  
ертегі мен аңыздардан естимін  
ғажап сұлу болыпсындар шетіңнен.

Сені көрсе ақын танып есінен,  
сені көрсе батыр талып жығылған.  
Сұлу қыздың сұлу күннен несі кем?  
Сені көрсе ақын танып есінен,  
сені көрсе батыр талып жығылған!

Болса егер ханның қырық қатыны  
есіл жастық — елес... талақ, қырсық — түн.  
Сен не көрдің, о, заманның пақыры?  
Болса егер ханның қырық қатыны  
Қырық түннің түрмесінде тұншықтың!

Махаббатсыз бас идіндер күйеуге  
күн ғып беріп күнкөрістің қорлығы.  
Зәрең ұшты-ау зәнталақты сүйерде!  
Махаббатсыз бас нетін күйеуге  
көргемін жоқ қатындардай сорлыны!

Сұлуларды тағдыр неге қорлайды  
Құс жастыққа көздің жасын жатты үзіп.  
Қорлағандай торға қамап торғайды  
сұлуларды тағдыр неге қорлайды —  
сұмпайының қойынына жатқызып!?

Ертегі мен аңыздардан естимін,  
шерлі әйелдер, аумайтұғын жесірден,  
сенің шерің есімде жоқ ешкімнің,  
ертегі мен аңыздардан естимін,  
ғажап сұлу болыпсындар шетіңнен...

\* \* \*

Дала — дастан! Бала жастан оқып өскем сені мен,  
Көкпарыңа араласқам құлап аттың ерінен...

Қыз қууда ұлы халық намысына күйгенмін.  
Ат үстінен жұлып алып аруыңды сүйгенмін!

Кереметім — кеңдікте! — деп, серілікте! — деп ел өсті.  
Бұл далаға — ерлік керек, ездік... керек емес-ті.

Басымды оқтан ала қашпан. Елім ермен — еңселі.  
Дала-дастан! Бала жастан оқып өскем мен сені...

*КЛЕОПАТРА (БІЗДІҢ ЗАМАНЫМЫЗДАН  
БҰРЫНҒЫ 69-шы ЖЫЛ)*

(Поэма)

I

Әзір тұр әлем ұшуға,  
мастарға ұқсас — бұл күйде:  
алыста — көздің ұшында келеді ағып бір күйме!

— Былай тұр! Мынау қасқыр ма?!

— Көрейік дейді — біздер де!

— Көрмесек — жұрттың астында өлейік дейді —

біздер де!

— Кетсең — кет, әрі! Қақсама!—

деп біреу шықты батыл-ақ —

Немене?! Сенен басқада көз жоқ деп пе едің,

ақымақ?!!

Жетуге, эне, шақ қалды!

Көздерде жанып, лаулайды от!

Парлаған ақбоз аттары қанатты аққулардай боп



кеп қалды күйме атылған оқ сынды, шаңды сапыра,  
ішінде оның отырған падиша —  
Клеопатра!

Дүр етіп, — Әне, сол! — десе,  
— Жатындар! — дейді ел. — Жатындар!  
Келбетін оның көрмесе жынданар мына пақырлар!

Қім көрген қызықтап мұндай,  
көзіңе тамшы үймелер:  
пыр етіп ұшқан аққудай зыр ете түсті күймелер!

Өң бе — бұл? Түс пе? Жат бәрі...  
Бұлдырап кеткен ар жағы:  
арғымақ ақ боз аттары — тек қана есте қалғаны.

Елес пе? Жын ба? Не тегі?  
Жарқырап қылыш, қанжары,  
қаптаған қалың нөкері — тек қана есте қалғаны.

Тек қана есте қалғаны, —  
арманы болған ақынның, саф алтын сынды Күн түсі —  
тәкаппар патша қатынның ғажайып сиқыр күлкісі...

Кетті ме бәрін күлкі етіп?  
Тек қана есте қалғаны:  
Көздерін жапқан бұрқ етіп шұбырған күйме шандары...

— Періште! — десті. Теріс пе?  
— Жер-Ана сынды бейішке  
аспаннан бір рет түсед те, кетеді ұшып — періште!

## II

...Біраз жыл өткен қайырлы. Ат ойнап елде

қашты аңыз.

Тағы бір дақпырт жайылды:  
— Босанып жатыр патша қыз!

— Мысырдың ұлы бағына кім тумақ?!  
— Айтшы, кім?!— деген —  
сарайдың алды тағы да қаптаған пенде. Гулеген...

Аң-таң ғып сонда бар жұртты,  
тұғырдан ұшқан қырандай  
аспанның астын жаңғыртты тағы бір дауыс мынандай:

— Сүйінші, халқы қаланың! Ішіндер шарап, сапыра!  
Әкесі — Цезарь баланың!  
Шешесі — Клеопатра!

Шулады құлдар,  
алап — таң, шарапты суша сапыра,  
— Патшадан патша жаратқан құдай ғой — Клеопатра!

...Біраз жыл өткен қайырлы. Тағы бір  
дақпырт жайылды:  
— Келіңдер! Тойға шақырам бәріңді, беттен сүйем де!  
Падиша Клеопатра тигелі жатыр күйеуге!

— Құлақ түр, қане, бар фәни! Естисіңдер ме,  
керендер?!

Күйеуі — арыс Антоний!  
Цезарьдан асқан кемеңгер!

Думан той кеулеп алапты ертең де, бүгін, кеше де,  
көшеде аққан шарапты  
үлгермей құйып кесеге.

Шулайды құлдар бақыра:  
— Күнәміз болса кеш!— дейді.  
— Құдай ғой — Клеопатра! Құдайлар қателеспейді!

### III

- Былай тұр! Мынау — қасқыр ма?!
- Көрейік дейді — біздер де!
- Көрмесек — жұрттың астында өлейік дейді —  
біздер де!

- Не деген ғажап гүл өңі?
- Көздегі шабыт — тасқын ба?!
- ...Дұшпанның тау-тау сүйегі — арбаның шаңы астында...

- Асқақ жыр оның — даңқына!
- Асау үн көкті кернейді:
- Құдай ғой — Клеопатра!

- Құдайлар  
мәңгі  
өлмейді!!!

### IV

- Біраз жыл өткен... Кеше ме?!
- Көмескі ымырт шағында
- Қаптаған пенде көшеде қырқысып жатыр тағы да:

- Былай тұр!
- Тиме шабыма!
- Немене? Көріп — өлейік!
  
- Бұл қандай қызық тағы да?
- Көрейік! — дейді —
- Көрейік!

- Бір-бірін нұқып, шалып та ұмтылды оқша атыла.
- Кім дейсіз жатқан табытта?—
- Падиша Клеопатра!

Клеопатра?! Клеопатра!!! Клеопатра...

## ӘКЕ МЕН ҰЛ

(Роберт Рождественскийден)

Бұл — ән еді.  
Айтып беремін ғой деп  
түсінде де, өңде де ойға қаларсыз...  
Кеткен әке:  
    «Қайтып келемін ғой...» деп  
Қан төгістен оралған жок,  
Хабарсыз...  
Жиырма жылдай бопты-ау...  
    көп пе, сонша ма?  
Соңында егер ұрпақ қалса, о да — сын:  
бала әкесін іздеп кетті Польшаға.  
Ең болмаса көрейін деп моласын...  
Тапты-ау іздеп сорлы бала-ай... сенделген...  
Рухына басын иді, құлыным.  
Әкесінен —  
    жат өлкеде жерленген.  
жасы да үлкен болатұғын ұлының...  
Сол азалы,  
    сол азалы молада  
гүлдер жатты тебіреніп жетімді.  
Сол оқ гүлдер елестеді балаға  
госпитальдың ақ дәкесі секілді.  
Ауыр тулар түсті сырғып асыға,  
басталды-ай, кеп дүлей нөсер базары.  
Поляктар да келіп ұлдың қасына  
тұрды үнсіз. Барлығы да — азалы.  
«Түсінеміз жүрегіңнің бәйітін —  
деді біреу —  
    Ерсіз елі — немене?!  
Туған елге алып барып мәйітін  
туған жерге жерлегіңіз келе ме?...»

Жапырақты жел мұздатып,  
толы сызға  
тамшылап тұр жаңбыр жасқа ұқсап қап.  
«Жоқ! — деді Ұлы — Менің әкем онсыз да  
жатыр туған Жер-Анасын құшақтап...»

## ӨТІРІК ПЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ШАЙҚАСЫ ТУРАЛЫ БАЛЛАДА

Ө. А.

Бұған дейін өр тұлға боп Өтірік  
келген еді аузы-басы көпіріп.  
Шыр-шыр етіп шымырлаған Шындық  
өмірде ылғи жүруші еді өкініп...

Кенет біреу, «Шындық!» — деп жар салды!  
Тамаша үнге тамам халық тамсанды.  
Жарқ-жұрқ етіп Жаңа Күрес Алаңы  
сарбаздарын қақ жарылып қарсы алды!

Сонда алаңға шыға келіп Өтірік  
«Аттан!»-дап кеп, ал, жыласын — өкіріп!  
Пәле, Жала, Сұм, Зымиян, Оңбаған:  
«Ойбай!» салып, көкіп берсін — көпіріп...

Міне: Күрес Алаңына қарашы:  
неткен жақын ақ, қараның арасы;  
шындығын дәлелдеуге сол кезде  
Шындықтың да келмей қалды шамасы...

Оңай нәрсе... кенет қиын боп қалды,  
Шыр-шыр етіп шыңғырды да — тоқталды.  
Өтірік те бір-ақ сәтте — ақталып,  
Шындық та бір-ақ сәтте — сотталды!

Уа, Шындық! Сен несіне торықтың?  
Көп қой көрер күресінін. (Соны ұқтың).  
Жеті Басты Айдаһардан аумайтын  
Жетпіс Басты Зілзалаға жолықтың!

Одан сенің жөнің бар ма шошынар?  
Көз жасың да көл боп әлі жосылар:  
сонау Сенат Алаңынан, біздерге  
көздеп тұрып оқ атқан да — осылар!

Уа, неге суланады жанарың?  
Жаңа ғана туған жоқ па заманың?!  
Қарайлама — қажып қалсаң... Мен енді  
мәңгі Сенат Алаңында қаламын!!!

## *КЕКТІ БАЛА*

*Б. Көпбаевқа*

Құдай-жырға қолыңнан гүл бересің,  
Муза-нөсер, сен содан гүлденесің.  
«Абай ғана сөйлесін!» — дейсің маған —  
Өңкей мылжың өмірі үндемесін!»  
Муза — нөсер, сен содан гүлденесің.

Пушкин десе жанарың лыпылдайды,  
Тұла бойға тоғысып ақыл, қайғы.  
Сендер барда сенем мен, мына өмірде  
Сұлулыққа қарсы от атылмайды!  
Пушкин десе жанарың лапылдайды.

Есенинді айтасың еміреніп,  
Хиросима қақында тебіреніп.

Сен оларды тапқалы Дүниенің  
Қайғы-мұңы тауыпты — Сені келіп!  
Еміреніп сөйлейсің, тебіреніп.

Заулап ғасыр өтсе де, ұшып көп күн,  
Жүрегіңе жасыны түсіп көктің —  
Еске түссе Лермонтов, қанат байлап,  
Қавказ жаққа келеді ұшып кеткің!  
Жүрегіңе жасыны түсіп көктің.

Қойшы... Айта бермеші... Жетті, бала!  
Көз жасынды көшіріп кеттім ала.  
Балаларды сүйемін — пәк! Дегенмен  
Сені ерекше сүйемін, кекті бала!  
Қойшы... Айта бермеші... Жетті, бала!

Ал, ағаңа теңеме наркескенге,  
Менен өткен шерлі жоқ зар кешкенде.  
Мен бір — оқпын, құлыным... Пушкиндердің  
Тимей кеткен оғымын — Дантестерге!  
Менен шерлі адам жоқ зар кешкенде...

\* \* \*

Халқына мүлде сенбеген  
Арбалып тақ пен алтынға.  
Хан біткен қанға шөлдеген  
Қалды сол қарау қалпында.

Моллалар көзсіз сандалып,  
Намазға құлап төңселе —  
Абайға сенбей... арбалып.  
Аллаға ғана сенсе де —

Өлді ұлып өстіп көп пенде  
Өмірде болған өтімді.  
Сеп болмай шенде шекпенде,  
Өткінші затқа өкінді.

Пыш-пыштар өлді бақырып  
Айта алмай соңғы ариясын.  
Ішкіштер өлді ақыры  
Сарқа алмай шарап дариясын.

Сұлулар өлді сәнімен  
Кете алмай жерге ну егіп,  
Қор болып шалдың тәнінен  
Ләззат емес — у еміп!

Пақырлар өлді тірлігін,  
Өзінше жасап шайқап-ақ.  
Ақындар өлді бір-бірін  
Папугай құсап қайталап!

Өлімнің заңы. «Көн!» — деген  
Шежіре жыр ғып баяндар.  
Бәрі де — өлді. Өлмеген —  
Рубайлар, Омар Хайямдар...



\* \* \*

Қап-қара түн... Зілмауыр қап-қара түн.  
Зауал шақ қой мәңгі есте сақталатын.  
Аяр сезім арбады түл бойыңды,  
Аялдатпай уақытқа — ақталған.  
Қап-қара түн.

Құмар сәт боп елестеп күнә мына,  
Жаттың жауап таба алмай сұрағыңа.  
Қара түндей қатыгез қара кісі  
Сайтан құсап сыбырлап құлағыңа.

Әзәзілдің дидарын көріп-танып,  
Жаттың үнсіз талықсып өліп-талып,  
Көзің алды қап-қара қара түнек,  
Жарық дүние жалп етіп сөніп қалып!

Тілсіз үрей басынып бар алапты,  
Ләззат пен сұмдықты саралатты.  
Арбап алған тәніңді қара жылан  
Пәк тәніңе өрмелеп бара жатты...

...Алаң оймен оянып ала таңда,  
Жаттың ұқсап жазықсыз балапанға.  
Қара жылан шыққан сол қара түнде  
Ақ тәніңде қап қойды — қара таңба.

## ДАЛА ФИЛОСОФИЯСЫ.

Дала десең жарқ етер —  
Даңқым! —  
деген бір өлең.

Дала десең жарқ етер —  
Халқым! —  
деген бір өлең.

Мархаббатым шығар-ау Махамбеттің туғаны  
Ер ұлдарым болмаса —  
ез екем деп жүрер ем!

Дала десең жарқ етер —  
Сұлулық! —  
деген бір өлең.

Дала десең жарқ етер —  
Ұлылық! —  
деген бір өлең.

Арман шығар даламда Абайымның туғаны  
Абайларым болмаса —  
ақымақпын! — деп жүрер ем...

Тарих Стадионы — Дала! Тәні — қан-жоса!  
Жалт қарады Ұлына ол көгін тұмаң торласа.  
Батырлары болмаса — қорқақ бүкіл адамзат...

Ақымақ бүкіл адамзат — Ақындары болмаса!

— Амансың ба? Қандайсың бұл күндері?  
Танымай да қалуың мүмкін мені...

Жас дәуренім өтіпті тез менің де,  
Хабарсызсың... Мәңгіге безгенің бе?  
Сен түсесің есіме жалғызсырап  
Жабыққан кездерімде...

— Гүл ғой — жастық, күзге қап — үсіп кеткен.  
Сөйлегендей болдың-ау түсіп көктен?  
Мен де жалғыз отыр ем... Келіншегім  
Жолаушылап Ташкентке ұшып кеткен...

— Жалғызсың ба? Адамды ая құдай!  
Жаным, міне, жалынды жай оғындай.  
Күмілжімей... Жетсеңші! Аэропорттан  
Күтіп алам бас иіп баяғыдай!

— Кездескен жөн... Айтатын сөзіміз көп,  
Гүл ғұмырдың күрсінген көзіміз деп.  
Мен сені іздеп барған ем талай рет  
енді бір сәт келсеңші өзің іздеп?!

— Бірге жүре алмадық біз беленде,  
Жүрегім — мұз. Кетпейтін-сыз — денемде.  
Нанатұғын бір сылтау неге айтпайсың  
Табатұғын едің ғой — іздегенде?!

Ұмытпайды бір әйел мәңгі мені  
Түн ортасы. Күз... Басым мәңгіреді  
Осы түнде айтты екен қаншама адам  
Неше түрлі құпия әңгімені...

## АҚЫНДАР МЕН ҚҰДАЙЛАР

(Муин Бейсуден)

Ақындарым-ай...

Тоқтады қанша, соқпады қанша ел жүрегі?  
Мемлекеттік Штықты қорғап біреуі,  
біреуі өлді елемей елдің жара... зарын,  
Басымен ұрып Мемлекеттің Барабаны...

Біреулер өлді...

Не деген сорлы сүрені,  
Мемлекеттік Етікті жалап біреуі —  
өліп барады!

Осы ма үлгі, өнеге?

Тағы да біреу осылай... текке өле ме?!

Шабыт-бұлбұлдың шалықтаса әні  
Муза боп жетем мұңлықтарыңа.  
Асау жүрегім алып қашады  
Аттап баспаған құрлықтарыма.

Шыр етіп түскен атамекенім  
Менімен Жерді батыл аттасын.  
Өмірдің — өлең сапары екенін  
Ақыры ұқтым-ау ақымақ басым!

Қисапсыз сағым қиырда тулап,  
Ғаламды көрдім көзімді ашқанда,  
Миллиард ырғақ миымда шулап,  
Ғашық болдым мен Өмір-Дастанға!

Таңба қаншама тас маңдайымда?  
Талай соққыдан аман қалғанмын.  
Жерге қарайын аспандайын да  
Естілсін содан адамдарға әнім.

Адыра қалар арам зат тайқып,  
Тарих-шежіре тамамдалмайды.  
Шер тарқатайыншы адамзатқа айтып,  
Адамдар жайлы, замандар жайлы.

Өңімде кезігем, түсімде — Өлеңге,  
Жан бақпай бұғып, жарамсақтана.  
Адамдар сені түсінбегенде,  
Түсінетұғын адамзат қана!

Шабыт-бұлбұлдың шалықтаса әні  
Муза боп жетем мұңлықтарыңа.  
Асау жүрегім алып қашады,  
Аттап баспаған құрлықтарыма.

ҚАРАҒАНДЫ. БЕЙБІТШІЛІК  
БУЛЬВАРЫНДАҒЫ  
ПУШКИН: ЕСКЕРТКІШІ

Мәрмәр — Пушкин! Мен саған жат емеспін.  
Қаршадайдан өлеңмен қатар өстім.  
Қателесем — өмірді сенше сүйіп,  
Сенше күйіп... жүргенде қателестім.  
Мәрмәр — Пушкин! Мен саған жат емеспін.

Өмір өтті ойлардың орманында  
Өсек-аян — Ақынның сондарында.  
Әлі, әлі Дантес бар тірі жүрген —  
Пистолет жоқ тек қана қолдарында!  
Мен де оққа нысана болғаным ба?

Бір сыр билеп келеді жүрегімді  
Жалт қаратар естісе гүл-өңірді  
Өмір дейміз бәріміз. Ерлер түгіл —  
ездерін де сүйеді бұл өмірді!  
Бір сыр билеп келеді жүрегімді!

Жыр жолына жанымды бақшыладым.  
Жақсылыққа шырағын жақсын арым.  
Болашақ кеп қолымнан алса бүгін  
Алтын емес — Ақиқат тапсырарым!  
Жыр жолына жанымды бақшыладым.

Өзің көрші! Көрмесең — сенбес едің:  
Күнде күйкі пендемен белдесемін.  
Сені таптым, пендесі бар өмірге  
Періштесі болмаса — келмес едім!  
Өзің көрші! Көрмесең — сенбес едің!

Артық айтсам кешірші мені, ерім,  
Еріп кеттім жез едім, темір едім.  
Самолеттен түскенім жаңа ғана,  
Мұқағали бейітінен келіп едім...  
Еңірегім келеді, еңірегім...

*АДАМ АТА МЕН ХАУА АНА  
ЖӘНЕ ОНЫҢ БАЛАЛАРЫ ТУРАЛЫ  
БАЛЛАДА*

Адам Ата Хауа Анаға үйленді  
Қасірет шекпей қанатынан қайрылып.  
Тәубе қылам: мен де солай сүйгем-ді  
Бір аруды ақыл-естен айрылып.

Жүріпті олар Иран-бақта мәуелі,  
Лыпа ілместен мәрмәр таза етіне.  
Қабыл менен Әбіл туды әуелі  
Біз де келдік сонсоң жердің бетіне!

Енді, міне: Құрлықтарда қан ағып,  
Атомменен ауысты елдің ақылы.  
Адам деген — Махаббаттан жаралып! —  
Зілзаланы ойлап тапты-ау ақыры...

Көріп кесір-кесапатын шошындық  
Пенде деген — білгіш қой:  
Махаббаттан пайда болып... о, сұмдық,  
Зұлымдықты ойлап табу — Қылмыс қой!

Мерт бола ма Жер азасын көтермей?  
Әзәзіл көп өртті өшірмей үрлеген.  
Прометейлер бұғауды үзіп кетердей —  
Топырлатып қамап жатыр түрмеге!

Осыменен бітті менің әңгімем,  
Ұзақ жырдың үзігі бұл бір қысқа.  
Түсінбеймін... Түсінбеймін мәңгі мен.  
Зұлымдыққа қарсы шығу — қылмыс па?!

## ТАМУҚТАҒЫ ӘНГІМЕ

Өліп қаппын. Мені де ажал тәрк етті  
Діл — азалы. Тіл — назалы зар төкті.  
Міне — Тамұқ. Зілденіп тұр ол маған.

Мұндай жерде бұрын-соңды болмағам,  
Кенет асқақ Алла даусы саңқ етті:  
— Қанша әйелді алдап келдің, оңбаған?!

Өлтірдің сен қаншама пәк сезімді?  
Ойып алып тастайын ба көзіңді?!

Түстің қолға, арбаушы сұм жыланым!

Жан даусымды сонда эзер шығардым:  
— Бір сұлулық алдаған соң өзімді.  
Бір-екеуін мен де... алдаған шығармын!

— Жап аузыңды, сөзді босқа қор қылмай!  
Арамзаны жұмағыма қондырмай,  
Соққызармын Әзірейілдің таяғын!

Міне, қолда — бүкіл өмірбаяның:  
Осы азғантай ғұмырыңда, оңдырмай  
Қанша адамды алдап кеттің, аярым!!!

Тұрдым үнсіз... Жоқ қой сөздің мәні енді  
Алдадым ғой талай сұлу әйелді  
Далада да, думандатқан қалады.

Сансыз елес сапырылды санада  
Әлемді де алдар едім... әлемді  
Әлсіз пендең әйелше алдай ала ма!

— Жап аузыңды! «Күнәсізбін — мен» — деме,  
Әуре болып ақталасың, сен, неге?!—  
Деді Алла — Ой бар ма өзі миыңда?!



Жазанды тарт әміріме сыйын да:  
Адамды да алдап келген пендеге  
Алланы да алдай салу — қиын ба?!

Көз жасыңа омырауың боялып,  
Жылама, еркек, аярлықты қоялық!  
Тарт жазанды!— деді ол мендей мұңлыққа.

Көзімді ашсам жатыр екем — құрлықта,  
Мәңгі ұйқыдан кеттім өстіп оянып.  
Сап боп үрей, қорлық сезім, құлдық та.

Түсім екен. Өңім болса — сұмдық та!

### *ПРОМЕТЕЙДІҢ АЛАУЫ*

Тірі жан жоқ далада ояу — жаһан жаңа жаралып.  
Қапас ғалам — қара бояу. Күн көзінде — қара бұлт.

Жер тамыры тоқтап тұрды. Кенет... Көктен түсті де,  
Прометей от лақтырды Мұз-ғаламның үстіне!

Ғалам отсыз қала ма енді жұмыр Жерді жұт алып?  
Киелі алау жана берді сөніп қалмай... Тұтанып!

Замандарым! Адамдарың найзағайша шатырлап,  
Аристотель... Абайларың Булкан құсап лапылдап! —

Өттіндер-ау, шүкір, халық, сену деген саған жат  
Прометейдің алауы ғой бүкіл — Тарих, адамзат!

Зымыран Уақыт! Ұшайықшы аттап бүкіл түнектен,  
Мұз-Ғаламды құшайықшы сол бір отты жүрепкең!

Тіл алмайтын баламын мен, көресімді көремін,  
Прометейдің алауымен өртенеді өлеңім.

Өртенеді өзегім де өзге затты жат қылып,  
Кең дүниені кеземін де өтемін от лақтырып!

Қай азапқа көндірсең де — Қапасына көндірме,  
Жанарымды сөндірсең де — Алауымды сөндірме!!!

\* \* \*

Өксиді өмір өкіріп тағы  
Аранын ажал ашқанда.  
«Өлдік-ау!» — дейміз. Өтірік бәрі!  
Кетеміз ұшып — аспанға!

Соңымызда қалады біздің  
Өмірге ғашық өрендер.  
Соңымызда қалады біздің  
Өлімге қарсы өлеңдер!

Жырынан жазар кеселін жүрек,  
Ғасырлар үні, жасындар —  
Өмірге келер Есенин... Блок...  
Апакреон... Абай... Қасымдар!

Құс құсап қонар діліңе жыры,  
Қыранша қалай ұшпасын,  
Ұқсамайды олар біріне-бірі,  
Біздерге қайдан ұқсасын!

Даусына, қане, түріңіз құлақ  
Кеңістіктерді шайқаған,  
Өлімге қарсы үніміз, бірақ,  
Қайталанса екен қайтадан!

## КРЕСЛО — БЮРОКРАТ

(с а т и р а)

Талантты да тастайтуғын ысырып,  
Дөңайбат қып сөйлегенде ісініп —  
Кресло дейтін тақтың үстінде  
Пайда болды Кресло — Кісілік.

Талай залды өктем үнмен жаңғыртып,  
Талай зілін көкейінде қалды іркіп.  
Серік түгіл, Мұқағали келсе де  
Қабылдамай жібереді қаңғыртып!

Оған енді қай құдірет тең келер?  
Шығып көрсін өз күшіне сенген ер!  
Көз сүзіп тұр Кресло — Құдайға  
Орындық боп кеткен өңкей пенделер!

Аянышпен қараймын сол мүскінге,  
Ауысып-ақ тұрғаны ма күш күнде:  
Баяғыда өлген марқұм тірілді  
Кресло дейтін тақтың үстінде.

Арыз айтсаң кенет ашу шақырып,  
Абайсызда жібере ме ақырып.  
Адам деген орындықтың тағдырын  
Шешіп жатыр Кресло-Мақұлық.

Қонақта да оның орны жоғары  
Бәйек боп жүр орындықтар қоғамы.  
Отырып ап Кресло — Ақымақ  
Неше түрлі фәлсафаны соғады!

Былықтырған Кресло қаскүнем,  
Еңбектейді енді жердің астымен

Ішкіштермен сыбанып ап білегін  
Күреседі Кресло-Маскүнем.

Ай-сұлулар аңыз болған ертеде  
Кресло Дон-Жуанға еркелеп...  
Кресло — суретшінің эскизі  
Эрмитаждың есігіне ентелеп...

Қаламымды аңыз алып қашады,  
Мен ашпаған есіктерді ашады.  
Пайда болып Кресло-жазғыштар  
Кресло-оқырманды жасады!

Жетер енді! Оған неге қорындық?  
Орын ғып бір аламыз ба ор үңгіп?!  
Осы өленді эзер жаздым сықырлап  
Астымдағы тозып біткен орындық...

## АҚЫНДАР

Аспанда ақын жайлы  
Нөсер аңыз күн сайын лақылдайды.  
Сонау алыс ғасырлар түнегінде,  
Данте деген бір Булкан лапылдайды!

Ғасырдан соң ғасыр... Күн... түн... өткенде,  
Жасыннан соң дүние дір еткенде,  
Талай булкан бұрқырап сөнген еді  
Абай-булкан жарып тұр — жүректерде!

Жырдан үстем қай дауыс? Көрейін мен!  
Келіспейді кемел ой «тең ойынмен»  
Пушкиндердің дауысы асқақ шықты,  
Пушкасы көп ғасырдың көмейінен!

Болашаққа ұждан мен ұятты алып  
Жыл құсындай ұшады жиі аттанып.  
Ақыны жоқ адамзат азып кетер —  
Аққуы жоқ айдындар сияқтанып!

Есту мұрат — адал үн, арың сыздар.  
Күнде бізді күтеді дамылсыз зал...  
Ғасыр сайын туатын — Тагор ғана.  
Сағат сайын туса да — дарынсыздар!

Шабыттың селі көміп —  
Өлді ақындар өмірге еміреніп.  
Даналықты Дантестер құрта алмайды.  
Біраз сайран салса да «жері кеңіп».

Дарынсыздар! Қырып ал мені келіп!

### *ЛАТЫН ТІЛІ*

О, Латын тілі! Жарқылдағансың  
Жаһанның жауындарында.  
Цицерон болып саңқылдағансың  
Тарихтың дауылдарында.

Тәржімалайтын азап-ділімде,  
естіліп сонда жат үні,  
Сөйлейді дерсің қазақ тілінде,  
Латынның соңғы ақыны.

«Жаһангермін, — деп мәлімдемедім  
Осылып сұм ой діліме.  
Түгім жоқ бұлдар — бәрін беремін:  
Тимеші ана тіліме...»

Күйкі ойлардан барамын күйіп...  
Ұйқыда қала тұр сұлық.  
Ауруханадар қабағын түйіп,  
Қарайды маған күрсініп.

Темір шарбақты алаң бар сонда,  
Барам ба қайтем — шақырса?  
Ақ халат киген адамдар сонда  
Сөйлейді екен латынша...

Қиялында бәрі Айға ұшар, шіркін,  
Ұқсап бір тірі латынға —  
Өмір туралы айтысар, мүмкін,  
Айтысар өлім хақында?

Жаны жоқ мәрмәр мүсіндейміз біз,  
Қараймыз текке шұқшия.  
Не айтады екен? Түсінбейміз біз,  
Латынша бәрі — құпия!

О, Латын тілі! Зырлап — ендікті.  
Жырға орап гүлдей құлпырған!  
Вергилий сенде жырлап Ерлікті,  
Ездікті — Цезарь тұл қылған!

Уақыттың Дауылын сезінем мен де  
Мәңгілік — деген бекер ғой.  
Ділдер түгілі, кезі келгенде —  
Тілдер де өледі екен ғой!

Замана дауылы! Сұңқылдап үні  
Қанша жан өлді? Түс, білем...  
Сан өтерсің-ау бұрқылдап әлі  
Бұл жұмыр жердің үстінен.

«Жаһангерім!» деп мәлімдедім,  
Осылып сұм ой діліме.

Түгім жоқ бұлдар — бәрін беремін.  
Тимеші Ана тіліме!

Есігінді ашпа есіре күштерге,  
Жалмауыз күштерге жат үні.  
Зәрем ұшады есіме түскенде  
Латынның

Соңғы

Ақыны!

### ЖҰМЕКЕН НӘЖІМЕДЕНОВ

*Так пусть за все сердца у нас болят,  
Чтоб у Назыма сердце не бөлело!*

Евг. Евтушенко

Бөлек еді болмысы да, әуені  
Кезіп жүріп бұлбұл бағын мәуелі.  
Өмір деген рингте өзеуреп,  
Өзіменен өзі айқасты әуелі!

Өзі шындап, қажыр, қайрат сезімін,  
Төкті әлемге өз шуағын көзінің.  
Жену үшін пенделігін өзгенің,  
Быт-шыт қылды пенделігін өзінің!

Шалқыған жоқ шарап ішіп шатысып,  
Барлардағы қан базарға қатысып.  
Біліп алды бір пенденің ішінде  
Пушкин — Дантес жататынын атысып!

Шымырлаған ой мен сезім кескінде,  
Сөйлеген жоқ жырдаң басқа еш тілде.  
Тіршіліктің күйкі қамын күйттеп,  
Тісін жарып көрген емес ешкімге.

Көп пендеден қайтып әбден меселі,  
Қайтара алмай езге кеткен есені —  
Қыл, қыбырдай соқыршекке тоғысқан —  
Жүрегіне шөге берді кеселі.

Құлағында — Хиросима сарыны,  
Бара жатты демі бітіп, тарылып.  
Сыйғыза алмай өрт пен дертті, тарс етіп,  
Жүрегі оның кетті кенет жарылып!

Өмір сүріп жүріп,— жүрміз шатысып,  
Қилы-қилы қан базарға қатысып,  
Ішімізде бірін-бірі жеңе алмай,  
Пушкин менен Дантес жатыр атысып!

Жүрміз біздер үстем боп та, тең де боп,  
Жүрген жоқпыз рақаттан кенде боп..  
Пушкин жеңген күні бір сәт — Адам боп,  
Дантес жеңген күні күйкі пенде боп —

Жүрміз... Сөйтіп әлі талай жүреді.  
Ізгілік пен Зұлымдықтың сүрені —  
Бәрінің де жүрегіне жүк артса —  
Жарылмас ед Жүмекеннің жүрегі!

Оны бірақ ойлаймыз ба шатысып,  
Қилы-қилы қан базарға қатысып,  
Ішімізде бірін-бірі жеңе алмай,  
Пушкин менен Дантес жатыр атысып...



## СҰРАҚ БЕЛГІСІ

Цивилизация ұғымы басыма қонбай,  
Жезөкшелерімен Батыстың ашына болмай,  
Үстінде жұмыр жерімнің жүріп келемін  
Күйікті өлеңім — кеудемде, сүйікті өлеңім.

Адамзатымды алтынның жауламасы анық  
Мона Лизаны пұл қылып — саудаға салып —  
Бай болмай, кедей болмай-ақ жүріп келемін,  
Күйікті өлеңім — кеудемде, сүйікті өлеңім.

«Бұратана...» дей ме?! Бурадай қағынып кетем!  
Даланы сүю — Ананы тағылық па екен?!  
Арғымақтар-ай! Сендерді сағынып кетем!  
Кендікті сүю — Серілікті тағылық па екен?!

Естісін халық!  
Кім мені келсе сынап көргісі:  
Жаныма маза бермейді ес-түсімді алып —  
Сұрақ Белгісі!

Айқайлап айтар сөзім көп бүкіл адамға.  
Ақиқат үшін құрбаның бола салайын.  
Сұрақ Белгісі, мен сенен құтыла адам ба?  
Сұрақ Белгісі, қойшы енді... толас алайын.

Сұрақ белгісі, сабырдан сап болғаның ба,  
Алдымнан шықтың даладан, қала жақтан да,  
Шаң басқан «Тарих» томдарын ақтарғаныңда,  
Асфальт жолдармен құсша ұшып бара жатқанда.

Жұмыр жеріндей жүрегіне сөз бергенінде  
Келді Серіктің өзін де сынап көргісі  
Ғаламның небір ғажабын көз көргенінде,  
Алдымнан шықты анталап Сұрақ Белгісі.

Қаншама қырғын... тірі адам сенгісіз ол да  
Адамды келді-ау өзінше сынап көргісі.  
Белгісіз боздақ қаншама, Белгісіз Мола?—  
Сұрақ Белгісі... Сұрақ Белгісі... Сұрақ Белгісі!

Сұрағым көп қой. Тыймағын! Қақың болмасын!  
Хиросиманы тұл қылған Атом Бомбасы —  
Цивилизация ма? Маған қарашы!  
Ақындар туған азалы адам баласы,  
Неге үндемейсің, топырағы-ау тылсым даланың,  
Үнсіздік деген — Дауыс! \* — деп тұрсың ба бәрің?!

Жауап бер! Жырдың келіп тұр сұрақ бергісі,  
һәм соның адал жауабын жылап көргісі  
Ақсұңқарұлы емеспін — Сұрақ Белгісі...

---

\* О, молчанье — это тоже — голос!

(О. Сулейменов)

## МАЗМҰНЫ

### АВТОПОРТРЕТ

«БАЛАЛАРА! БАЛАҚАНДАРЫМІ!» . . . . .	6
ПУШКИНМЕН КЕЗДЕСУ . . . . .	7
«ӨЗ-ӨЗИНЕН БОЛЫП АЛҒАН БАСҚА АДАМ...» . . . . .	—
КҮН АСТЫНДАҒЫ КҮНЕКЕЙ ҚЫЗ ТУРАЛЫ БАЛЛАДА . . . . .	9
«ОСЫ БАЛА — БАУЫРЫМ, ТУЫСЫМ ДА...» . . . . .	10
МАНАР АҒА . . . . .	12
«АТТАП-АТТАП ӨТSEM ДЕ МЕН АСУДАН...» . . . . .	13
ӘКЕ . . . . .	15
АҚТОҒАЙДЫҢ АҢЫЗЫ ҺӘМ ТАШКЕНТ БА- ЗАРЫНДАҒЫ ӘНШІ ТУРАЛЫ ХИКАЯ . . . . .	16
«СІЗ ЖАҚҚА ҰШЫП БАРАРМЫН ӘЛІ!» . . . . .	18
«МЕНИҢ ПІРИМ — АСПАНДА, ҚОЛДАҒЫ ЕМЕС...» . . . . .	19
БҰЙРА ШАШЫН МАҢДАЙЫНА ТҮСІРІП . . . . .	20
ЖАРЛЫҒАПТАН ҚОРҚАМЫН! . . . . .	21
ӘЙЗАҢНЫҢ ӘНІ . . . . .	26
«БЕТКЕ АЛЫП ШЫҚТЫҚ ҚАП-ҚАРА ТҮНДІ...» . . . . .	28
ҚЫЗЫЛАРАЙДЫҢ ҚЫРЫҚ ҚЫЗЫ . . . . .	29
АҚЖАРЫҚТЫҢ СЕРІСІ . . . . .	31
АҚЖАРЫҚТЫҢ СЕРІСІ ТУРАЛЫ ЕКІНШІ ЖЫР . . . . .	33
ҚЫЗЫЛАРАЙДЫҢ ҚЫРҒЫЗДАРЫ . . . . .	34
«ҚЫС. БҰЛ ЕЛЕС ЖАСЫМДАҒЫ...» . . . . .	36
«БАЛА БОЛЫП БАСТАДЫМ ТІРЛІГІМДІ...» . . . . .	37
ХИРОСИМАНЫҢ БАЛАЛАРЫ . . . . .	39
МҰҚАҒАЛИ . . . . .	40
«СЫҚЫРЛАЙДЫ КРЕСЛОМ. КЕҢСЕДЕМІН...» . . . . .	42
ШАЙТАНҚӨЛ БАЛЛАДАСЫ . . . . .	44

КОМБАТ . . . . .	47
«АРМЫСЫҢ; АР МА: АДАМДАРЫМ-АУ...» . . . . .	49
СӨНЕТІН ШАМДАР ЖАЛТ ЕТІП НҰРДЫ АЛ- ЫП ҚАШЫП!...» . . . . .	50
«АҚҚУЛАРЫМ-АЙ! СҮЙІНЕ, КҮЙІНЕ ДЕ...» . . . . .	—
«ҚЫЗЫЛАРАЙ» ҚОЛХОЗЫНЫҢ 101-БОЗДАҒЫ НЕМЕСЕ 20 МИЛЛИОН ҚҰРБАНДАР ТУРАЛЫ ХИКАЯ . . . . .	51
ТҰМАНБАЙ ТУРАЛЫ БАЛЛАДА . . . . .	52
26 ИЮНЬ. 1987 ЖЫЛ . . . . .	54
АНАМА ХАТ . . . . .	56
«ҚАРЛЫҒАШЫМ-ҚҰСЫМ...» . . . . .	58
ҚАРҚАРАЛЫ ҒАЛАМАТЫ . . . . .	59
ТӨЛЕУЖАН ЫСМАЙЫЛОВ . . . . .	—
ҚАҒАЙЫҚ ЕСІКТІ! . . . . .	61
«ШЫБЫН ЖАН БАРДА ДАЛАҒА ЖЕТЕЙІН...» . . . . .	66
С. ЕСЕНИН. ЕСЕП САБАҒЫ, ЕСТЕЛІК . . . . .	67
«ШЕШЕН БИЛЕР ТАМСАНДЫРҒАН СӨЗІНЕ...» . . . . .	69
ҚАСЫМДАР ТУРАЛЫ БАЛЛАДА . . . . .	70
«ӨЗІМ ДЕ КӨЗСІЗ ӨЛЕРІН БІЛМЕС ҚАС- ҚЫР ЕМ...» . . . . .	73
АУЫЛ МЕН АВТОВОКЗАЛ . . . . .	74
«ҚЫЗЫЛАРАЙ» ҚОЛХОЗЫ. 1970 Ж. 4 ЯНВАРЬ . . . . .	76
«АҚША ҚАРҒА ОРАНДЫ ҚАРҚАРАЛЫ...» . . . . .	—
«ҚЫЗЫЛАРАЙ» ҚОЛХОЗЫНЫҢ БАЛАСЫ . . . . .	78
<i>ИНТИМДІК ЛИРИКА</i>	
ИНТИМДІК ЛИРИКА . . . . .	88
ГОМА САПИЕНС . . . . .	89
«ҚАЛЫҢ НӨПІР ДҮР СІЛКІНДІ — ТҮСІМДЕ...» . . . . .	91
ЖАЗУЛАР . . . . .	92
ВАСИЛИЙ ВАХМЕНЦЕВКЕ . . . . .	93
СУРЕТТЕР . . . . .	—
«ТІЛСІЗБІН, ЖАНСЫЗ ӨЛГЕН КІСІНДЕЙ...» . . . . .	95
ШЫҢҒЫСТАУ. ҒАСЫРЛАР. АБАЙ. . . . .	96
ЦИВИЛИЗАЦИЯ . . . . .	97
«БАТПАСА ЕГЕР ЖАНЫМА ЖЕНДЕТТЕРДІҢ ТІЗЕСІ...» . . . . .	98
МУЗА ҚЫЗ БЕН МАНСАП АТТЫ МӨРТЕБЕЛІ МЫРЗА ТУРАЛЫ БАЛЛАДА . . . . .	99
«МЕН ПӘКТІКПЕН ТЕЛ ӨСТІМ...» . . . . .	100
ПЕНДЕНІҢ ҚАСІРЕТІ . . . . .	101
«ҒАСЫРЛАР-АЙ, ҚАСІРЕТТІ! ТҰЛДЫРСЫЗІ!...» . . . . .	—
«БІРЕУ ШЫҚТЫ «АЯРЛАРҒА СЕНБЕ!» — ДЕП...» . . . . .	102

«ҚАЗАҚ ССР ТАРИХЫ» КІТАБЫНЫҢ СОҢҒЫ БЕТИНДЕГІ ЖАЗУ . . . . .	104
АВТОГРАФ . . . . .	—
ХАТЫНЬ . . . . .	105
АМЕРИКАН ФИЗИГІ РОБЕРТ ОППЕНГЕЙМЕР- ДИН ТОЛҒАНЫСЫ . . . . .	106
ДАЛАМЕН ТІЛДЕСУ . . . . .	107
АҚШ-ТАҒЫ ҮНДИСТЕРДІҢ АЗАПКЕРІ ЛЕО- НАРД ПЕЛТИЕРДІҢ МОНОЛОГЫ . . . . .	108
ҚАСЫМ . . . . .	109
ХИРОСИМАДА ӨЛГЕН ӨРІМ ҚЫЗДЫҢ ӨЛЕНІ ЖАЛА МЕН НАЛА . . . . .	—
«БОЛЖАЛАСПАДЫ БАҚАСТАР АҚЫРЫ...» . . .	110
ХАНЫШАЛАР . . . . .	112
«ДАЛА — ДАСТАН! БАЛА ЖАСТАН ОҚЫП ӨС- КЕМ СЕНІ МЕН...» . . . . .	113
КЛЕОПАТРА (БІЗДІҢ ЗАМАНЫМЫЗДАН БҰ- РЫНҒЫ 69-ШЫ ЖЫЛ) . . . . .	114
ӘКЕ МЕН ҰЛ . . . . .	—
ӨТІРІК ПЕН ШЫНДЫҚТЫҢ ШАЙҚАСЫ ТУ- РАЛЫ БАЛЛАДА . . . . .	118
КЕКТИ БАЛА . . . . .	119
«ХАЛҚЫНА МҮЛДЕ СЕНБЕГЕН...» . . . . .	120
«ҚАП-ҚАРА ТҮН... ЗІЛМАУЫР ҚАП-ҚАРА ТҮН...» . . . . .	122
ДАЛА ФИЛОСОФИЯСЫ . . . . .	123
ТЕЛЕФОНДАҒЫ ӘҢГІМЕ . . . . .	124
АҚЫНДАР МЕН ҚҰДАЙЛАР . . . . .	125
«ШАБЫТ-БҮЛБҰЛДЫҢ ШАЛЫҚТАСА ӘНІ...» . .	126
ҚАРАҒАНДЫ. БЕЙБІТШІЛІК БУЛЬВАРЫН- ДАҒЫ ПУШКИН ЕСКЕРТКІШІ . . . . .	127
АДАМ АТА МЕН ХАУА АНА ЖӘНЕ ОНЫҢ БАЛАЛАРЫ ТУРАЛЫ БАЛЛАДА . . . . .	128
ТҰМАҚТАҒЫ ӘҢГІМЕ . . . . .	129
ПРОМЕТЕЙДІҢ АЛАУЫ . . . . .	130
«ӨКСИДИ ӨМІР ӨКІРІП ТАҒЫ...» . . . . .	131
КРЕСЛО-БЮРОКРАТ . . . . .	132
АҚЫНДАР . . . . .	133
ЛАТЫН ТІЛІ . . . . .	134
ЖҮМЕКЕН НӘЖІМЕДЕНОВ . . . . .	135
СҰРАҚ БЕЛГІСІ . . . . .	137
	139

*Литературно-художественное издание*

СЕРИК АКСУНҚАРУЛЫ

ҚЫЗЫЛАРАЙ

СТИХИ И ПОЭМЫ

(На казахском языке)

Редакторы — *О. Асқаров*  
Суретшісі — *Р. Қойшығұлова*  
Көркемдеуші редакторы — *Ө. Тілеулиев*  
Техникалық редакторы — *Р. Винокурова*  
Корректоры — *С. Ыбыраева*

ИБ № 4266

Теруге 15.12.89 жіберілді. Басуға 27.02.90 қол қойы  
УГ16035. Форматы 70×90<sup>1/32</sup>. Қағазы тип. № 2. Қаріп  
«әдеби». Шығыңқы басылыс: Шартты бояу көлемі  
Шартты баспа табағы 5,27. Есептік басылу табағы  
Тиражы 3000 дана. Заказ № 4484. Бағасы 65 тиын.

Қазақ ССР Баспасөз жөніндегі мемлекеттік коми  
нің «Жалын» баспасы, 480124, Алматы қаласы, 1  
проспекті, 143-үй.

Қазақ ССР Баспасөз жөніндегі мемлекеттік коми  
нің «КІТАП» полиграфиялық кәсіпорындары өнд  
тік бірлестігінің билет-бланк және жедел өні  
баспаханасы, 480016, Алматы қаласы, Карл Маркс  
шесі, 15/1-үй.